

NOBILI FRANCMASONI ÎN BANATUL IMPERIAL

Patricia Ghemeș (Manea)*

Cuvinte cheie: Francmasonerie, Nobilime, Coat of Arms, Rosicrucianism, Manuscript, Banat.
Keywords: Freemasonry, Nobles, Blazon, Rosicrucieni, Manuscriese, Banat.

Contribution at fremasonry history from Banat. Fremason nobil în Imperial Banat (Abstract):

Far from having exhausted specific analysis, the formation and evolution of the Masonic phenomenon in the world elite Banat was studied insufficiently for a long time. Thus topic requires extensive archival research that can objectively enclose the Banat image at the border of the House of Austria. The reach of Freemasonry in Transylvania and Banat in the mid-eighteenth century is due to the establishment of the first lodges in Prussia, the Habsburg Empire, and the spread of the Enlightenment current. While the German Enlightenment militated for the mass culturalization, considering that only by culture a better economic situation could be achieved, in Austria instead, enlightenment became a philosophical conception in full agreement with the state policy, so we speak of an “enlightened absolutism”!

The most important aspect noted during this period is the big number of members of the aristocracy, the counselors of the Vienna Court, the nobility of the empire, the military men of the imperial army, and its officials. There was also the “Yes,” which was their involvement in political decisions, besides the role of “culturalization” and “bringing Light among men”. The initiatic transmissibility for the symbols of Rosicrucian manuscript evidently played a key role in the transmission of the current into Banat and takes place through the mysterious editor J. F. v. T., with the printing of the first esoteric book of the initiating societies on the territory of Romania, in Timisoara in 1771. The heraldic study of the blazon (coat of arms) consists of the art of interpreting and clarifying the symbols, to complement the genealogical data in reconstructing the history of the noble families. In the case of those ennobled after the Masonry affiliation, obvious correlations will be noted between the significance of the composition of the coat and the motives for which it was given the ennoblement and discrete incorporations of the symbols specific to the initiating societies.

Francmasoneria modernă, analizată obiectiv, poate fi o cheie utilă la înțelegerea istoriei naționale și universale. Prea multă vreme¹ considerată un subiect tabu, francmasoneria Banatului istoric a fost scoasă la lumină cu ajutorul câtorva istorici² ce și-au dorit pentru cititori o mai bună înțelegere din această “lume a misterelor”. Departe de a-și fi epuizat analiza specifică, fenomenul formării și evoluției masoneriei în lumea elitelor bănă-

țene a fost o mare parte de timp insuficient studiat, subiectul necesitând ample cercetări de arhivă ce pot întregi imaginea Banatului de la frontiera Casei de Austria. Pătrunderea în Transilvania și Banat a francmasoneriei la mijlocul secolului al XVIII-lea se face o dată cu întemeierea primelor loji din Imperiul Habsburgic și răspândirea iluminismului. Cel mai important aspect remarcat în această perioadă este apartenența masivă la masonerie a consilierilor Curții de la Viena, a nobilimii imperiului, a militarilor de carieră din cadrul armatei imperiale, dar și a funcționarilor acestuia.

Prima lojă înființată la Viena în anul 1742, denumită *Zu Den Drei Kanonen/La Trei Tunuri* l-a avut Mare Maestru pe contele Albrecht Joseph von Hoditz³. Loja vieneză apare cu sprijinul duce-

* Drd. Facultatea de Istorie, Universitatea din București, Consilier Relații I Ministerul Afacerilor Externe / Institutul Diplomatic Român.

¹ Prima lucrare apărută în anul 1993 în România bazată pe documente de arhivă este *Ordinul Masonic Român* avându-l ca autor pe Horia Nestorescu Bălcești. După câțiva ani vor apare lucrările academicienilor Cornelia Bodea (vezi mai pe larg la Bodea 2001, Bodea 2004) și Dan Berindei (vezi mai pe larg la Berindei 1997, 357–406 și Berindei 2009)

² Tudor Sălăjan, Pinca Răzvan, Lajos Kakucs, Varga Attila, Antoniu Martin.

³ Contele Albrecht Joseph von Hoditz (1706–1778) s-a căsătorit în anul 1734 cu Sophie von Saxonia-Weissenfels, văduvă de Brandenburg-Bayreuth, astfel, era apreciat de

lui Francisc de Habsburg Lorena (cunoscut și sub numele de *Francisc Stefan de Lothringen*), soțul împărătesei Maria Terezia, reprezentant de marcă al aristocrației austro-germane, inițiat la rândul său de o delegație a Marii Loji a Angliei, la Praga, la data de 14 mai 1731⁴. Din Loja *Zu Den Drei Kanonen* care își aprinde luminile la data de 17 septembrie 1742⁵ au făcut parte 49 de membrii, majoritatea aristocrați, persoane influente din cercurile curții imperiale, comandanți militari, ofițeri ai Gărzii Imperiale, nobili provenind din familii din Transilvania, cum ar fi contele maghiar Gabriel Bethlen devenit ulterior președintele Cancelariei Aulice a Transilvaniei – inițiat în 19 septembrie 1742, frații Ladislau și János Kemény – primul guvernator mason al Transilvaniei între anii 1758–1762, baronul Samuel von Brückenthal guvernator al Transilvaniei din anul 1777 – inițiat în 2 martie 1743, fostul guvernator al Banatului între anii 1734–1738 contele Johann Andreas Hamilton, contele Andreas von Kempelen⁶.

Coregentul Francisc de Habsburg Lorena a intrat în masonerie premergător inițierii prințului Frederic al II-lea de Prusia ce are loc la data de 14/15 august 1738 în localitatea Braunschweig⁷. Într-o perioadă marcată de conflictul austro-prusac (războiul de succesiune la tronul Austriei 1740 – 1748) are importanță în acest context, o posibilă concu-

Friedrich al II-lea ca „vărul” său, a se vedea în Krivanec 1975, 98–102.

⁴ Mihăilescu 2001, 242.

⁵ Voigts 1849, 209 (Protocoloalele *La T. R. ð Aux trois Canons a Vienne* (vezi Fig. 1.) și conținutul acestora sunt redat pentru prima dată de Friedrich Voigts la Leipzig în periodicul *Freimaurer-Zeitung*, a se vedea pe larg în Voigts 1849, 209–216).

⁶ *Ibidem*, 209–216 și ulterior în Abafi 1890–1899, I, 71–110.

⁷ Gerlach 2007, 11.

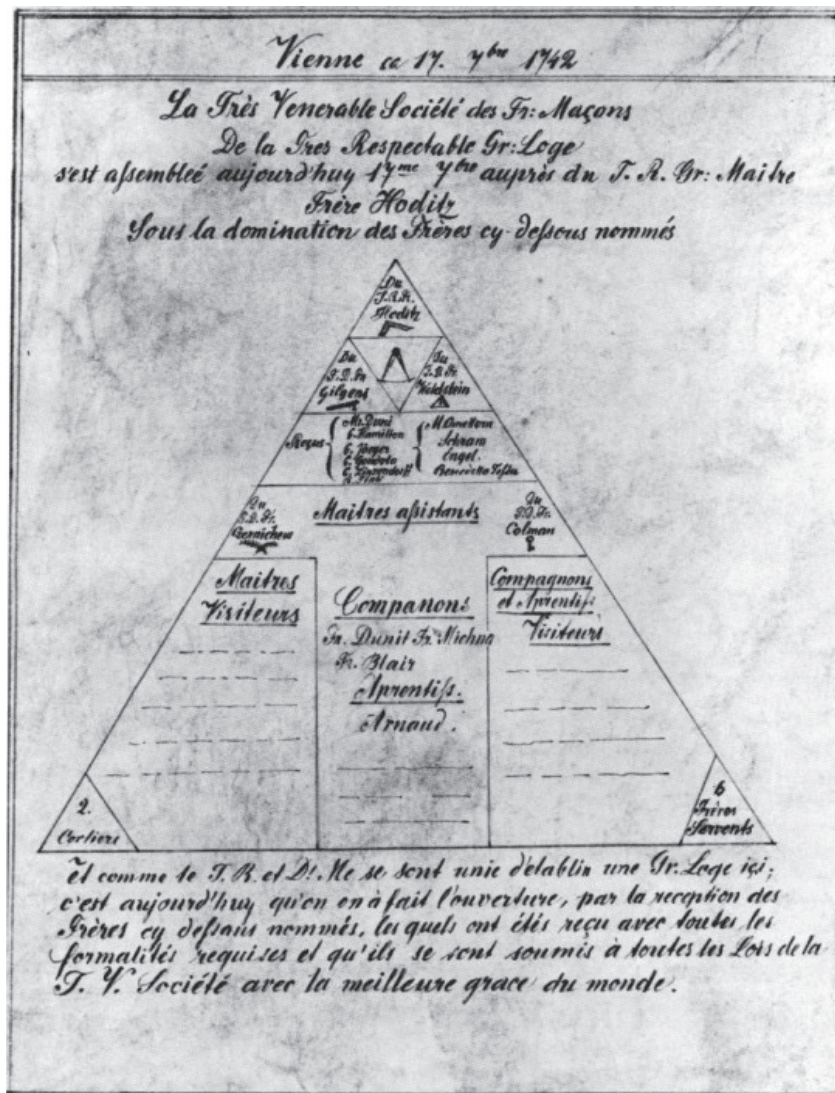

Fig. 1. Primul protocol al T. R. ð Aux trois Canons a Vienne, sursa inițială: Biblioteca Klossiana mss. 190-B-27, copie și la Muzeul Rosenau

rență pentru Frederic al II-lea al Prusiei și într-un domeniu mai puțin vizibil: apartenența la masonerie a soțului împărătesei Mariei Terezia⁸. Deși era coregent, ducele Francisc de Habsburg Lorena nu s-a implicat direct în guvernare și deciziile politice, în schimb a susținut cu ardoare dezvoltarea artelor, științelor, comerțului și industriei⁹. Nu va reuși să obțină titlul de Mare Maestru rezervat lui (în cazul în care s-ar fi reușit transformarea primei loje vieneze în Mare Lojă Națională), deoarece aceasta își va sista activitatea în mod oficial la foarte scurt timp după înființare. Își va folosi totuși influența asupra soției sale, contribuind la eliberarea după doar 12 zile a fraților arestați în Viena ca urmare a acțiunii în forță a poliției secrete, desfășurată la începutul lunii martie 1743. Trebuie însă avut

⁸ Șindilariu 2011a, 34.

⁹ Abafi 1896a, ed. retipărită 2011, 5.

în vedere faptul că principalul motiv pentru care Maria Terezia desființează loja din Viena (cu toate că soțul său era inițiatorul formării acesteia) a fost constituit de activitatea intensă a francmasonilor din lojele controlate de adversarii politici ai Casei de Habsburg. Primul Maestru al lojei din Viena, contele Albrecht Joseph von Hoditz dar și succesorul său, Karl Franz de Grossa erau veniți din lojele prusace, de aici până la presupunerea împărătesei că activitatea lojei vieneze este un fel de *cap de pod uman al inamicului în propria reședință regală*, n-a fost decât un pas, prin desființarea lojei urmărindu-se de fapt prevenirea spionajului în cele mai înalte cercuri de influență ale curții imperiale.

Sfântul Scaun condamnase cu vehemență masoneria prin emiterea bulei papale de către Clement al XII-lea în anul 1738, însă, până în anul 1743 împărăteasa Maria Terezia nu și-a manifestat ostilitatea față de activitățile lojelor și nici nu a luat măsuri vizibile de restricționare a funcționării lor. Arestarea masivă a membrilor lojei din care făcea parte și soțul său, eveniment ce a produs multă valvă și reacții în presă în toată Europa, nu doar la Viena, iminența de a transpune în presă numele coregentului a convins-o pe Maria Terezia să publice totuși bula de condamnare a masoneriei. În ciuda persecuției clerului catolic, activitatea masoneriei a continuat și s-a propagat pe tot teritoriul imperiului în următoarele decenii¹⁰. Împăratul Iosif al II-lea a înțeles și a folosit, în consecință, activitatea francmasoneriei de pe întreg teritoriul supus Casei de Habsburg pentru promovarea ideilor reformiste ale politicii sale, dar și pentru slăbirea influenței clerului catolic. Pe meleagurile Transilvaniei și Banatului adepții noilor mișcări secrete, rosacruce, templiere, masonice, se organizează în loji aflate sub diferite obediențe.

Primele loji apărute în Principatul independent al Transilvaniei sunt, potrivit lui Ludwig Abafi-Aigner [Abafi Lajos], cele apărute la Brașov în anul 1749¹¹ la inițiativa lui Martin Göttlieb Seuler von Seulen (1730–1772), fiul unui patrician sas, cu studii făcute la Jena în actuala Germanie. Atestarea documentară a primelor loji francmasonice în Brașov în anul 1749 relevă valabilitatea condițiilor cadru a istoriei francmasonice a epocii: brașoveanul Martin Gottlieb Seuler von Seulen, sas de confesiune evanghelică devenise în anul 1749 în timpul studiilor universitare la Jena, membru al Marii Loje a Prusiei „Zu den Drei Weltkugeln/La cele trei globuri terestre” din Berlin, de unde va

obține permisiunea de a înființa o lojă simbolică (*Zu den Drei Säulen/La cele Trei Coloane*)¹² și una scoțiană (*Zu den Vier Monden/La cele patru Luni*). Conform informațiilor existente, aceste loji brașovene au fost primele înființate în Transilvania¹³.

Îi dam perfectă dreptate lui Thomas Șindilariu care afirma: *“dacă cineva ar citi o istorie tradițională a Transilvaniei într-o versiune românească, maghiară sau germană, ar rămâne cu impresia că are de-a face cu trei țări diferite”*¹⁴. Același lucru este superpozabil și în cazul istoriografiei masoneriei din România, loja din Brașov fiind atribuită eronat *“masoneriei maghiare”*¹⁵, deși în anul 1749 Transilvania era Mare Principat, integrat Imperiului austriac¹⁶ și încă nu făcea parte din viitorul Imperiu Austro-Ungar, iar în componența lojei se regăseau germani și maghiari deopotrivă (tabelul membrilor lojei „Zu den Drei Säulen” întocmit de cercetătorul Thomas Șindilariu, cuprindea un număr total de 35–37 persoane, fiind edificator în acest sens)¹⁷. Predominanța elementului german, în cadrul membrilor lojei, ar putea fi considerat o caracteristică etnică, remarcat fiind totuși spiritul toleranței prin apartenența a cinci preoți: doi evanghelici, unul ortodox, doi catolici și dominația reprezentanților din administrația orașenească, nouă persoane, din care nu mai puțin de șapte senatori¹⁸.

La data de 15 mai 1767 se va impune, la Sibiu, Loja *St. Andreas zu den drei Seeblättern/La cele trei frunze de nufăr*, înființată de cei nouă masoni maeștri (toți aveau gradul 3.: de maestru): Simion Friedrich Edler von Baußnern, Johann Georg Eckhardt, Thomas Filtsch, Johann Hammer, dr. Johann Christian Schmidt, Lukas baron von Hermannsfeld, Johann Michael Linzing, Michael Gottlieb Neustädter, Johann Michael von Ahlefeld¹⁹. În primii săi ani de funcționare, activitatea masonică s-a derulat tacit. Numărul membrilor va crește, după 33 de ani de existență fraternă ajungând în anul 1790 la 270²⁰, loja din Sibiu deschizând porțile templului pentru nobili, funcționari, medici, farmaciști, militari de carieră, preoți, tipografi, meseriași. Pe lângă sași, unguri și secui, români, greci, italieni, croați, belgieni, francezi

¹² Patenta de înființare este primită de la Berlin în 30 iulie 1749, documentul și alte obiecte importante ce au aparținut lojei se află actualmente în colecția Muzeului Brukenthal.

¹³ Șindilariu 2011b, 100–104.

¹⁴ Șindilariu 2010, ed. a III-a, 33.

¹⁵ Varga 2010, 91.

¹⁶ Dörner 2008, 15.

¹⁷ Șindilariu 2011b, Anexa IX, 81–119.

¹⁸ Șindilariu 2011a, 36.

¹⁹ Ziegler 1874, 455; Cosma 2010, 47.

²⁰ Nestorescu Bălcești 1993, 43.

¹⁰ Lewis 1872, 13–17.

¹¹ Abafi 1890–1899, III, 259–266; Abafi 1890–1899, V, 342–344.

apartenenți ai mai multor confesiuni, în lojă s-a depășit segregarea pe națiuni, confesiuni și stări privilegiate a Transilvaniei. În această lojă din Sibiu au intrat și maghiari, inclusiv din rândul nobilimii, unii dintre aceștia fiind deja inițiați în masonerie în cercurile vieneze: Bánffy György, Bánffy Farkas, Jósika Antal, Túri László, Tholdalaghi László, Aranka György, Kemény Farkas, Teleki Lajos și Adam, Esterházy János, Fábian Dániel, Bethlen József²¹. Loja „acoperită” cultural și intelectual, ajunge să fie acoperită și politic prin cooptarea baronului von Roll și a contelui Bánffy²².

Încă din anul 1743, contele Bethlen, Samuel von Bruckenthal²³ și contele de origine croată Joseph Kasimir Draškovič von Trakošćian²⁴ (la vârsta de 27 de ani când este inițiat în masonerie, era maior în Regimentul Forgách)²⁵ erau membrii ai Lojei vieneze *Zu den drei Kanonen/ La cele trei*

*tunuri*²⁶. Aceste nume vor fi regăsite ulterior în cadrul lojelor din Transilvania, deși despre Samuel von Bruckenthal nu se poate spune că ar fi avut o prezență foarte activă în cadrul lojei din Sibiu, sau, cel puțin documentele arhivistice studiate până în prezent nu permit această interpretare²⁷. În anul 1777 se fac demersuri către Loja vieneză *Zu den Drei Aldern/La Trei Acvile (Vulturii)* din partea Lojei *St. Andreas zu den drei Seebältern/La cele trei frunze de nufăr* în vederea eliberării unei patente ce ar permite funcționarea lojii sibiene după sistemul Strictei Observanțe Templiere (SOT)²⁸ declarația formală de respectare a ritualului SOT fiind semnată la data de 09.06.1777²⁹.

În 1779, György Bánffy³⁰ devine Mare Maestru al lojii sibiene ajungând astfel cel de-al treilea demnitar ca importanță în ierarhia acesteia. Mirajul gradelor înalte utilizate în sistemul Strictei Observanțe a pătruns în Transilvania prin interme-

²¹ Mihăilescu, *op. cit.*, 244.

²² Georgescu 2011, 11.

²³ Baronul Samuel von Brukenenthal, a fost inițiat în masonerie la data de 2 martie 1743, în Loja *Zu Den Drei Kanonen*. După desființarea lojei din Viena, va rămâne activ în masonerie. La 23 noiembrie și 6 decembrie 1743 vizitează Marea Loja berlineză *Zu den Drei Weltkugeln*, figurând în protocoalele acesteia. Pe tot parcursul studiilor universitare, până la revenirea în Sibiu (1745) a întreținut strânse legături cu lojele prusace, menținându-și cu abilitate în același timp, contactele cu masoneria vieneză. În anul 1753, părăsește Sibiu pentru Viena unde „*Francmasonii și cunoscuții din acest cerc îl umpleau de speranță*”. La Cancelaria Aulică s-a întâlnit cu contele Bethlen (membru și el al primei loje vieneze încă din anul 1742). Relațiile conservate atent și cu cercurile francmasonice vieneze s-au concretizat pentru Brukenenthal cu audiența din 25 martie 1753 la împărăteasa Maria Terezia! Ulterior, sasul transilvănean de confesiune evanghelică, va avea în mod paradoxal pentru acea perioadă, o ascensiune fulminantă în carieră: va fi numit secretar gubernial 1754, consilier gubernial 1760, cancelar provincial 1762, președinte al Cancelariei aulice în 1766 și din anul 1767 „consilier secret” al împărătesei Maria Terezia, la scurtă vreme după aprinderea luminilor în Loja *St. Andreas zu den drei Seebältern* din Sibiu. Din anul 1774 a fost numit interimar guvernator al Transilvaniei, apoi confirmat în funcție în anul 1777. Va ocupa această înaltă poziție până în anul 1787. Va fi ridicat la rangul de baron de Maria Thereza în anul 1762. Pentru a-și concretiza ideile politice, culturale, educative va folosi masoneria, atrăgându-și colaboratori pe care i-a sprijinit în carierele profesionale. A se vedea în: Autexier 1998 și Georgescu *op. cit.*, 10.

²⁴ Contele Joseph Kasimir Draškovič von Trakošćian (4 martie 1714 – 9 noiembrie 1765), cu o frumoasă ascensiune în cariera militară devine general maior conform Würzbach 1858, 379–380 și Ersch, Gruber, Vol. 27 (1818), 349. Fiul său, contele Jvan Draškovič al VIII (1740–1788) urmează tradiția tatălui său pentru cariera militară, devine colonel în Glina. Va deveni cunoscut prin implicarea sa în fondarea lojelor din Croația și formarea sistemului Draskovich.

²⁵ Abafi 1890–1899, I, 88.

²⁶ Voigts, *op. cit.* 215–216; Abafi 1872, 15. Protocoalele lojei vieneze au făcut inițial parte din colecția francmasonului german Georg Kloss (cunoscută sub numele de *Biblioteca Klossiana*), după moartea acestuia cea mai mare parte a colecției a intrat în posesia Marelui Maestru, Prințul Frederick al Olandei în anul 1866 fiind donate de acesta bibliotecii Marelui Orient al Olandei la Haga.

²⁷ Șindilariu 2004, 311.

²⁸ Strictea Observanță Templieră (SOT) își leagă numele de fondatorul său, baronul Karl Gotthelf von Hund (1722–1776), inițiat în francmasonerie la Frankfurt în 1741. Consilier personal al electorului de Saxa, al regelui Poloniei și al împărătesei Maria Terezia, baronul von Hund pune în anul 1751 bazele unei loji și a unui capitol provincial la Unwuerde, împarte Europa în 9 provincii ale Ordinului după modelul templierilor și pune bazele celor 6 grade ale sistemului său masonic, *Strictea Observanță Templieră*, creat în 1753. Recrutându-și membrii din aristocrația vremii, ordinul Strictei Observanțe va fi sprijinită inclusiv de capetele încoronate ale Europei. Mirajul mistic și iluzia recuperării bunurilor pierdute ale Ordinului Templului vor duce la un moment dat la conflicte cu autoritățile, în special cu cele din Franța. SOT va fi cunoscută prin conexiunea cu acei „*Superiori Necunoscuți*” sau „*Fii văii*”, titlatură sub care se ascund păstrătorii tradițiilor inițiatice, cei ce au stat la baza înființării ordinului dar vor putea și să îl distrugă dacă se va abate de la deviza inițială. Sistemul de grade practicat de SOT avea următoarea structură: primele 3 grade aparțineau masoneriei simbolice (ucenic, călă, maestru), urmau apoi alte 3 grade (*Scoțian Verde, Novice și Cavalier*). Gradul de Cavalier (VI) se subdiviza în 5 demnități: *Cavalier, Companion de arme, Servant de arme, Valet de arme/Asociat al Templului*. Doar membrilor proveniți din familii nobile li se permitea accesul la gradul de Cavalier și gradul VII. Aceste două grade reuneau membrii Ordinului Intern.

²⁹ Abafi 1890–1899, III, 228; Nestorescu Bălcești 2005, III, 167.

³⁰ Contele Bánffy György (1746–1822) a ocupat funcții înalte în administrația Principatului Transilvaniei: comite suprem al comitatului Cluj, tezaurier al Transilvaniei, iar din anul 1787 devine Guvernator al Principatului.

diul baronului Friedrich von Schmiedburg, fostul comandant al cetății Făgăraș și după moartea acestuia, Bánffy a preluat în anul 1780 funcția de sub-prior al Transilvaniei³¹. Câțiva ani mai târziu, în anul 1782, Bánffy va deveni președintele Capitulului Provincial al Transilvaniei, cea mai importantă structură masonică a provinciei³². Capitulul Provincial al Transilvaniei a existat inițial doar cu numele în perioada 1778–1780, nefiind permise inițierile în gradele înalte ale SOT.

În luna februarie 1778 contele Vincenz von Kollowrat – Liebsteinsky³³ a venit prin transfer din Viena în loja sibiană *St. Andreas zu den drei Seeblättern*, dar, nu va rămâne foarte mult. Va pleca inițial la Praga unde va deveni *Novice* al SOT în 2 mai 1779³⁴. La începutul anului 1780, îl vom regăsi la Viena și Pressburg³⁵. Știind că va fi trimis din toamnă înapoi în Transilvania, contele Kolowrat ridică problema situației ordinului în Transilvania. Discuțiile purtate cu oameni influenți ai SOT membrii ai Ordinului Intern, duc la concluzia simplificării situației și a înființării unei noi loji, care să funcționeze de la bun început după sistemul Strictei Observanțe Templiere, în locul vechii loje înființată în Sibiu în anul 1767, găsită într-o stare decăzută de Kolowrat. Baronul Seckendorf, apropiat al Prințului Albert de Saxa-Teschen aflat și el în Pressburg, dar și contele Pufendorf, vicarul capitulului vienez, doreau să profite de această ocazie pentru a readuce Transilvania sub obediența lor chiar și indirect, ambii credeau că în Transilvania totul se poate reface fundamental. Baronul Seckendorf era de parere că în Transilvania se poate extinde SOT, deși se știa că în loja din Sibiu nu exista nici un frate inițiat în gradele înalte

³¹ Șindilariu 2010, 38.

³² Sălăgean 2010, 216.

³³ Contele Vincenz von Kollowrat – Liebsteinsky (n.1747 la Czernikowitz/Černikovice; în alte surse data nașterii apare 11 mai 1750 – d.1824, Viena), fiul contelui Franz Joseph von Kolowrat-Liebsteinsky. Provenind dintr-o familie cu o îndelungată apartenență masonică, va fi primit în Ordinul Cavalerilor de Malta încă de la vârsta de 5 ani, la 7 ani va fi investit ca un adevărat cavaler al Ordinului în data de 6 ianuarie, a se vedea în: Nestorescu Bălcești, II, 2005, 200; Ebert CD. A fost frecvent confundat în literatură de specialitate atât cu fratele său, contele Johan Franz von Kollowrat – Liebsteinsky (n.17 decembrie 1748) și cu alți membri ai aceași familii nobiliare dar aparținând liniei Krakowsky cum ar fi contele Leopold von Kollowrat – Krakowsky și Johan Karl von Kollowrat – Krakowsky, vezi în Lenning 1900, 556.

³⁴ Abafi 1890–1899, III, 65.

³⁵ Pressburg [Prešporok/Pozsony/ Bratislava] – Pressburg este denumirea în lb.germană pentru actualul oraș Bratislava/Slovacia. În lb.maghiară înaintea sec. al XIX-lea figura Pozsony.

ale SOT. Pentru noile inițieri nu-l puteau însărcina cu această misiune pe contele Kolowrat, deoarece acesta nu avea gradul de *Cavaler* la începutul anului 1780³⁶. Astfel, Ordinul Intern al SOT a decis ca Vincenz să rămână la Viena, fiind ulterior desemnat din partea vienezilor comisar / reprezentant pentru loja din Sibiu, activând sub comanda directă a comandantului Provinciei a VIII-a (Hessen). Va fi investit în gradul de *Cavaler* în cadrul unei ceremonii la Praga în cursul anului 1780 și numit oficial comisar reprezentant al Transilvaniei în SOT, Transilvania devenind a VIII-a provincie, aparținând de capitulul St. Polten³⁷. Deși în mod normal, parcurgerea de la gradul de *Novice* la cel de *Cavaler* necesita 3 ani, comportamentul contelui Vincenz von Kollowrat – Liebsteinsky și devotamentul manifestat în cadrul ordinului justifică doar parțial avansarea sa rapidă și încrederea acordată, necesitatea controlului politic asupra Transilvaniei exercitat și prin prisma masoneriei fiind poate un motiv mai aproape de adevăr.

Astfel, s-au pus bazele înființării Marii Loji Provinciale a Transilvaniei. Sub îndrumarea prințului Johann Karl von Dietrichstein, György Bánffy, viitorul guvernator al Principatului Transilvaniei, devine în anul 1784, primul Mare Maestru Provincial al Marii Loji Provinciale a Transilvaniei³⁸. Această Mare Lojă Provincială a Transilvaniei, formată în anul 1784 prin unificarea lojelor din Brașov, Sibiu, Miercurea Ciuc și Prelipcea (Bucovina) va avea o activitate scurtă, în anul 1785 patenta lui Iosif al II-lea limitând activitatea lojelor transilvănele la loja din Sibiu și obligând trimiterea listei cu numele membrilor spre verificare la Viena. Spre deosebire de mama sa, împărăteasa Maria Terezia, care a preferat să aibă “consilieri secreți”, membrii activi în masoneria transilvăneană, cum este cazul baronului Samuel von Bruckenthal, după ce va deveni împărat, Iosif al II-lea va prefera să controleze masoneria în mod direct, cunoscute fiindu-i infiltrarea membrilor *Iluminaților de Bavaria* în lojele de pe cuprinsul întregului imperiu.

Dacă în Transilvania activitatea lanțului de uniune fraternală se desfășura armonios, în cazul apariției lojelor din Brașov și Sibiu, nu același lucru se întâmpla în marile câmpii ale Ungariei și în Banat. Majoritatea tentativelor de înființare a lojelor din deceniile 5 și 6 ale secolului al XVIII-lea au fost considerate experimente eșuate, cu toate că, membrii marcanți ai nobilimii maghiare au

³⁶ Abafi, 1890–1899, III, 255–256.

³⁷ *Ibidem*, 65–66.

³⁸ Nestorescu Bălcești, II, 2005, 304–305.

fost în acest interval de timp inițiați în masonerie, așa cum este cazul contelui Niczky István inițiat la Pesta într-o lojă militară în jurul anului 1768³⁹. La începutul anilor 1770, la Pesta, cu ajutorul contelui Mecklenburg ce desfășoară un lobby favorabil în vederea obținerii patentului de funcționare din partea Marii Loji a Angliei, se va fonda loja *Generozitatea / Zur Grossmuth / Nagyszívűséghez / Ad Magnanimitas*⁴⁰. Loja, în decursul timpului, va deveni faimoasă prin membrii săi, Arhiepiscopul de Ljubljana, Michael Brigido, baronul Paul Davidovici, Matija Philadelphia medic de la Dubrovnik, iezuitul Stephen Katona, contele Joseph Klobušický, scriitorul Stephen Vujanovski. Marii Maeștrii ai acestei loji au fost căpitanul Joseph Jeszenovszky, baronul József Orczy și **contele József Haller** (începând cu anul 1779)⁴¹. Primul Mare Maestru a fost căpitanul Jeszenovszky, membru și în Ordinul Rozicrucienilor din Eperies (Prešov) / Slovacia⁴².

Printre primii membri ai lojei din Pesta s-au numărat membrii importanți ai armatei imperiale și ai nobilimii, cum ar fi: Samuel Dráskóczy von Dráskócz de Dolina, ridicat la gradul de general maior în armata imperială în 13 Septembrie 1789⁴³; Paul Davidovics (1737, Buda – 18 February 1814 Komárom) general major, decorat cu crucea de cavaler a Ordinului militar Maria Terezia, apoi primește și titlul de baron în 1780), comandant general al cetății Komárno/Komárom (Slovacia); Ferdinand Persz, locotenent apoi locotenent-colonel și comandant al diviziei 1 a Batalionului Grenadier; József Szentiványi, Pausenwein, Batzenheim, Faletti, căpitani probabil în același regiment; contele **József Haller**, consilier cameral, comite suprem al noului comitat Caraș⁴⁴; József Szily de Nagy Sziget (1746–1827), asesor comital, vicecomite al comitatului Pesta, membru al Parlamentului; Ladislau Puky de Bizák (1753–1816); oficialul **Alfréd Diez d’Aux** (regăsit mai târziu, în cursul anului 1785, într-o relație

directă cu membrii Lojei timișorene *Zu Den 3 Weisse Lilien/La trei crini albi*, sub pseudonimul de *Diocletianus*⁴⁵), **contele Károly Keglevich**. Loja se va bucura de o frumoasă ascensiune, la un moment dat va ajunge să numere 28 de membrii activi în perioada în care Marele Maestru a fost baronul **Orczy**, comite suprem de Abauj. Patru dintre fondatori, respectiv: baronul Splény János, Contele Batthyány, Málík Ferenc și Alfréd Diez d’Aux, vor pleca, Splény János la Pressburg, Malik la Güns iar Alfréd Diez d’Aux la Timișoara⁴⁶.

Contele Jvan Draškovič von Trakoštian – contele Draškovič al VIII-lea (fiul contelui Joseph Kasimir Draškovič von Trakoštian), fondează în anul 1773 la Agram⁴⁷/Croatia Loja numită *Prudentia / Zur Klugheit*. În același an, apare la Osijek⁴⁸/Slavonia-Croatia Loja *Zur Wachsamkei t/ Vigilența* fondată de contele Stjepan (István) Niczky, lucrările lojei se desfășurau în limba latină. În anul 1775 Contele Jvan Draškovič von Trakoštian și contele Niczky Stjepan (István), fiul contelui Niczky Kristóf, pentru a nu mai depinde nici de Marea Lojă Provincială Austriacă și nici de Marea Lojă de Rit Scoțian din Praga, în cadrul adunării generale de la Brezovica⁴⁹, la care au participat lojele din Agram/Zagreb, Glina, Varaždin și Križevci, propun să înființeze o Mare Lojă independentă și să adopte un sistem diferit față de cel practicat de celelalte Mari Loji Provinciale din Imperiu, bazat pe o constituție unică: *Die Freimaurerei der Freiheit / Systema Constitutionis Latomiae Libertatis sub Corona Hungariae in Provinciam redactae*. Acest sistem va fi cunoscut ulterior sub numele de “modelul Draškovič”⁵⁰.

Primul convent al lojelor care vor adopta sistemul independent Draškovič și se vor unifica în această Mare Lojă independentă, numită Marea Lojă Provincială a Croației / *Hrvatska Velika loža*, are loc în perioada 22 – 24 iunie 1777 la castelul Brezovica de lângă Zagreb⁵¹. Mare maestru va fi ales contele Draškovič. La acest convent au participat șapte loji: cea din Agram / Croatia (*Zur Klugheit*), Glina⁵² / Galiția (*Zur Kriegsfreundschaft*),

³⁹ Abafi 1900, 35.

⁴⁰ Abafi 1890–1899, III, 382–389; Abafi 1900, 102–106.

⁴¹ Abafi 1890–1899, III, 388.

⁴² Elemér 1936, 200; Jászberényi 2005, 56.

⁴³ Borovszky 1906, 428–429, blazonul fiind publicat în Siebmacher 1893, planșa 114.

⁴⁴ După încorporarea Banatului la Ungaria prin semnarea decretului regal dat de împărăteasa Maria Terezia în data de 1 februarie 1778, majoritatea funcționarilor comitatensi ce își vor începe activitatea după 1 mai 1779 vor proveni din rândurile nobilimii. Printre primii funcționari numiți și nu aleși, ai comitatului Caraș, se va număra contele Haller József, instalat ca prim prefect la Lugoj în data de 22 august 1779, în prezența comisarului împărătesc Niczky.

⁴⁵ Abafi 1896b, Lajos, 236.

⁴⁶ Abafi 1890–1899, III, 385–386.

⁴⁷ Zagreb –Croatia.

⁴⁸ Osijek[Essek, Osiek], localitate situată în Slavonia-Croatia.

⁴⁹ Mužić 2000, 12–13.

⁵⁰ Elemér 1936, 200.

⁵¹ Krivanec 1983, 189.

⁵² Galiția, este o regiune istorică împărțită actualmente între Polonia și Ucraina. Începând cu secolul al XIII-lea a făcut parte din Regatul Poloniei, din 1772 din Imperiul Austriac, iar între 1919 și 1939 a trecut din nou la Polonia.

Varaždin⁵³ / Croația (*Zur Freiheit*), Križevci / Croația, Osijek⁵⁴ / Slavonia-Croația (*Zur Wachsamkeit*), Lika⁵⁵ / Croația (*L'Invincible aux bras armés*), Pesta/Ungaria (*Zur Grossmuth / Nagyszívűséghez / Ad Magnanimitas*)⁵⁶.

Potrivit istoricului Abafi Lajos, modelul Draškovič cunoscut și sub numele de „sistemul Draskovich” sau așa numita „Observație Draskovich”, va fi practicat în activitatea următoarelor loji: *Zur Freiheit* din Varaždin, *Zur Klugheit* din Zagreb-Croația, *Zur Kriegsfreundschaft* din Glina-Galiția, *L'Invincible aux bras armes* din cadrul Regimentului de graniță din Lika, *Zur Wachsamkeit* din Osijek, *Zur Grossmuth* din Pesta-Often, *Zur Verschwiegenheit* din Pressburg, *Zu den 3 weissen Lilien* din Timișoara și *Zum grünen Löwen* din Praga.

Fruntașii Timișoarei, în primul rând, cei din administrația imperială, s-au gândit să întemeieze o Lojă încă din anul 1772. Loja din Timișoara, **Zu Den 3 Weisse Lilien / La trei Crini Albi**, își are practic originea în nucleul rozicrucian format de baronul Jozef Maximilian von Linden⁵⁷, consilier economic, care a primit în luna mai a anului 1772 o patentă de la Viena pentru organizarea acestui cerc rozicrucian. El a început organizarea acestei societăți inițiatice, dar nu va finaliza acest proiect, îmbolnăvindu-se, se va întoarce la Viena în 1774⁵⁸. Baronul Linden utilizează în cadrul întâlnirilor anagrama numelui său: *Ardaxanes Linniphoenul Mimichemen*⁵⁹.

Directoratul Cercului Rozicrucian / Lojii rozicruciene⁶⁰ îi revine negustorului de cereale Jozef

Sauvaigue, membru al Lojii *Zur Hoffnung / Pentru Speranță* din Viena. Sauvaigue va sista activitatea acestuia, dar nu va renunța la ideea înființării unei societăți secrete în oraș. Cu ajutorul câtorva inițiați sosiți de pe întreg teritoriul imperiului, va fonda în Timișoara, cel mai probabil în anul 1776 Loja masonică *Zu Den 3 Weisse Lilien/La Trei Crini Albi* după sistemul observației Draskovich în care va atrage și alte personalități. Plasată sub influența masoneriei vieneze, formată din membrii de naționalități diferite, loja timișoreană și-a ales motto-ul: „**Vivat Concordia et Lux**”! și un sigiliu (vezi **Fig. 2.**) ce are în compoziție o simbolistică specifică ce reunește elemente folosite atât de templieri și rozicrucieni, cât și de masoni⁶¹.

Fig. 2. Sigiliul Lojei *Zu Den Drei Weisse Lilien*, din Abafi Lajos: *Geschichte der Freimaurerei in Österreich-Ungarn*, 5 vol., Budapesta, 1890–1899, vol. 3, Budapesta, 1893, p. 4.

Fig. 3. Reproducere a sigiliului Marelui Maestru al Ordinului Templierilor (+: SECRETUM: TEMPLI) din Bernard Marillier: *Armorial des Maîtres de l'Ordre du Temple suivi de Essai sur la symbolique templière*, Pardès, 2000.

Amprenta sigilară a Lojei din Timișoara, de formă rotundă, prezintă o hexagramă înscrisă într-un cerc. Hexagrama (hexagonul stelat sau steaua cu

⁵³ Varaždin, localitate situată actualmente în nordul Croației.

⁵⁴ Osijek [Eszék, Esseg, Osiek], localitate situată în Slavonia-Croația.

⁵⁵ Lika [Licca], localitate situată actualmente în centrul Croației.

⁵⁶ Krivanec *op. cit.*, p. 189.

⁵⁷ Baronul Maximilian Joseph Freiherr von Linden (1736–1801), din Essingen, președinte al senatului Colegiului din Württemberg, membru al administrației imperiale, șambelan în Köthen, autor al mai multor lucrări de alchimie: *Catalogus manuscriptorum chemico-alchemico-magico-cabalistico-medico-physico-cursorum* (1788); *Handschriften fuer Freunde geheimer Wissenschaften* (1794), cunoscut cu numele masonic de *Ardaxanes Linniphoenul Mimichemen*.

⁵⁸ Abafi 1890–1899, IV, 3.

⁵⁹ Abafi 1884, 731.

⁶⁰ Abafi Lajos utilizează termenul de *lojă masonică rozicruciană* referindu-se la corespondența dintre baronul Maximilian Joseph Freiherr von Linden și superiorul masonic al acestuia, cunoscut sub numele de Cibanoț. Potrivit istoricului maghiar, Cibanoț i-ar fi aprobat lui Linden printr-o scrisoare din 5 mai 1772 formarea unei loje masonice rozicruciene la Timișoara, vezi Abafi 1884, 731–732.

⁶¹ Abafi 1890–1899, IV, 4.

6 colțuri) este așezată peste un câmp de flăcări care ies de sub colțurile hexagramei. Sigiliul are dispuși în mijloc trei crini (*Fleur de Lys*) de culoare albă, pe fundal albastru, aceasta fiind o trimitere discretă la masoneria albastră (sau masoneria celor trei grade, ce utilizează din punct de vedere cromatic doar două culori (albastrul și albul). Cei Trei Crini Albi sunt încercuiți de “lanțul de uniune” reprezentat de frânghia cu noduri. În masonerie se consideră că membrii unei loje sunt înlănțuiți prin acest lanț de uniune invizibil. Fiecare din cele 6 triunghiuri secundare (rezultate prin suprapunerea celor două triunghiuri echilaterale ce formează hexagrama) sunt ocupate de elemente cu o simbolistică specifică masoneriei: Soarele și Luna, mistria și ciocanul, zidul construit, mai puțin triunghiul din vârful hexagramei, în care-l regăsim pe Abraxas⁶².

Alegerea lui Abrasax⁶³ și poziționarea acestui element în cel mai superior loc pe sigiliul Lojei **Zu Den 3 Weisse Lilien** denotă cunoașterea și persistența utilizării practicilor rozicruciene în cadrul întâlnirilor membrilor lojei și poate, chiar mai mult decât atât, un mesaj subtil pentru doleanța lor de a transforma loja într-o lojă templieră⁶⁴. Imaginea hexagramei în cerc a fost uzitată și aleasă pentru bijuteria gradului de Arcă Regală⁶⁵. Bijuteria celui care este inițiat la gradul de Arcă Regală (**vezi Fig. 4.**) are gravate mai multe cuvinte și expresii. Expresia *Nil nisi clavis deest* (*Nimic nu lipsește*,

doar cheia...) amplasată subiacent cercului ce conține hexagrama, este oarecum corelată cu expresia gravată pe cercul ce înconjoară hexagrama: *Si talia jungere possis sit tibi scire satin* (*Tu poți înțelege ceea ce urmează, dacă tu știi suficient!*)⁶⁶.

Fig. 4. Imagine a celei mai vechi bijuterii, datată 1766, corespondentă gradului de Arcă Regală. A aparținut Dr.J.J.Rouby. Se remarcă gravate expresiile referitoare la cele 10 sefire pe cele două triunghiuri din care se formează hexagrama. (Bernard E. Jones, *Freemasons' Book of the Royal Arch*, London: George G. Harrap & Company Ltd, 1957)

⁶² Abraxas, o imagine curioasă reprezentând un războinic având cap de cocoș, picioarele fiindu-i reprezentate de doi șerpi, înconjurat de șapte (7) stele. Războinicul deține un scut rotund, însemn al puterii și autorității. Stelele de care este înconjurat semnifică înțelepciunea (Sophia gnosticilor). Cuvântul *Abrasax* apare în Cartea Sfântă a Marelui Spirit Invizibil, unul dintre codex-urile de la Nag Hammadi, cunoscută în unele medii sub numele de “Evanghelia Egiptenilor” și datată în perioada anilor 200–350 e.n. Gnosticii considerau că Abrasax a reprezentat zeitatea supremă de la care, ulterior, au emanat îngerii.

⁶³ Descrierea semnificației lui Abrasax și corelarea cu sigiliul Marelui Maestru al Ordinului Templului (vezi Fig. 3.) în Manea 2016a, 110–113.

⁶⁴ În acest sens, membrii Lojei timișorene adresează o cerere în toamna anului 1778 Lojii *La Drei Acvile* din Viena, pentru o patentă care să permită înființarea și funcționarea unei loje templiere, sub obediența SOT, conform lui Petri 1991, 4. Această patentă a fost primită în anul 1780 de la Loja vieneză *Zu den 3 Adlern*, vezi Kodek 2011, 93 *apud* Kakucs 2016, 471.

⁶⁵ Gradul de *Cavaler de Arcă Regală* al actualului R.S.A.A. are ca temă principală căutarea cătorva aleși ce ajung să descopere Cuvântul pierdut sau Numele Inefabil. Ordinul Templului rămâne în istorie prin misterul descoperirilor făcute sub muntele Templului...adoptarea ulterioară în masoneria speculativă a titlaturii de “Cavaler de Arcă Regală” pentru unul dintre gradele de perfecție nu este aleasă în mod întâmplător.

Chiar dacă despre Loja din Timișoara, datele indirecte spun că ar fi fost înființată pe baza unei patente a Marii Loji Provinciale a Regatului Ungariei⁶⁷, datele documentare și bibliografice contrazic acest fapt⁶⁸, iar ritualurile practicate, sigiliul acesteia cât și conexiunile cu Strictea Observanță Templieră spun de asemenea altceva...

Loja *Zu Den 3 Weisse Lilien* va avea în componența sa, similar Lojelor din Brașov și Sibiu, membrii ai nobilimii, ofițeri de carieră ai armatei imperiale, funcționari administrativi ai provinciilor imperiului, dar și negustori și meseriași. Lucrările Lojei se desfășurau în limba germană. Membrii Lojei utilizau în cadrul întâlnirilor nume conspirative, conform uzanțelor. Sfârșitul anului 1776 regăsește pe listă 36 de membrii ai acestei Loje⁶⁹ ce-și

⁶⁶ Manea, *op. cit.*, 149.

⁶⁷ *Istoria francmasoneriei în Transilvania de la începuturi până în 1795*, publicat în data de 2011 Ianuarie 30 pe Site-ul Lojei Alutus Orientul Sf.Gheorghe, link: <http://www.rl196alutus.ro/?l=ro&cm=masonry&sm=history&cid=25>, accesat la data de 08.10.2015.

⁶⁸ Marea Lojă Provincială a Ungariei va fi înființată abia în anul 1784 conform lui Abafi 1890–1899, V, 142–158.

⁶⁹ Abafi 1890–1899, IV, 4–6; Lista prezentată de autor în această lucrare, este o listă considerată de acesta în mod prezumtiv corespondentă primului an de activitate al lojei

desfășura lucrările pe baza “sistemului Draskovich” creat de Conte Joseph Kasimir Draškovič von Trakošćian și continuat de fiul acestuia, comandant al Regimentului 1 secuiesc:

1. Joseph Sauvaigue (Elucidarius): comerciant
2. Jozef Bohoniczki (**Seneca**): comisar militar pentru alimentație
3. Conte Johann Wenzel Pötting (Demostene): consilier imperial
4. Johann Georg Barth (Temistocle): contabil principal al domeniilor camerale din Vrșac
5. Johann Georg Todt (Arcadius): director al oficiului de aprovizionare
6. Ernst Nigg (Aristotel): administratorul depozitelor imperiale de la Lipova
7. Nikolaus Heimeyer (Thirmothenes): administrator adjunct al rezervelor imperiale de grâu
8. Engelbert Kirchgeher (Horatius): controlor forestier
9. Franz Wreden (**Cato**): grefier judecătoresc
10. Johann Joachim Gross (Hypocrates): medic șef al comitatului
11. Joseph Ignat Müller (Florentinus): casier cameral și districtual
12. Larmin (Constantinus)
13. Franz Heigl (Celsus): comerciant
14. Conte Wenzel Ferdinand Cajetan von Sauer⁷⁰ (Constantinus): viceguvernator, președinte al administrației camerale, consilier imperial
15. Cotele Ernst Goltz (Phylopomenes): locotenent colonel, comandantul regimentului Esterházy

(1776). Pentru această listă, Abafi menționează doar numărul documentului din arhiva lojei (XVI.2) regăsit la castelul Dég și precizează “*Liste ohne datum*”. Majoritatea documentelor pentru lojele din sec. XVIII active pe teritoriul Ungariei, Banatului și parțial cel al Transilvaniei, s-au aflat la castelul contelui Paul Festetics von Tolna de la Dég. Din păcate, un fond uriaș de arhivă (după spusele lui Abafi peste 10.000 fișiere cu piese individuale/documente, vezi: Abafi 1890–1899, I, VIII) a fost distrus cu ocazia devastării castelului în timpul și după cel de-al doilea război mondial. După studierea acestei arhive de la castelul Dég, Abafi va publica în mai multe volume cea mai cunoscută lucrare a sa în 5 volume: *Geschichte der Freimaurerei in Österreich-Ungarn*.

⁷⁰ Conte Wenzel Ferdinand Cajetan von Sauer s-a născut în 14 septembrie 1742 la Graz, devine președinte interimar al administrației camerale a Banatului Timișorii sub conducerea conților Joseph și Pompejus Brigido. Între anii 1776–1779 a fost membru al Lojei *Zu Den Drei Weisse Lilien* din Timișoara, unde deținea gradul de maestru și era cunoscut cu pseudonimul *Constantinus*. Între anii 1786–1791 va deține funcția de președinte gubernial în Tirol. Va ocupa funcția de guvernator al Austriei Inferioare în perioada 1791–1795. Trece în pensie în anul 1795. Decesul său survine în 22 iunie 1799 la Viena conform Petri 1992, 1641–1642.

16. Baronul Andreas Baselli von Suttendorf (Platon): cancelar

17. Matthäus Josephus Heimerl (Livius): tipograf

18. Siegfried Scherübel (Socrates): administrator al rezervelor imperiale de grâu de la Moravița

19. Jakob Swoboda (Periclydes): registru în administrația camerală

20. Friedrich Edler von Eckhard (Scipio): administrator al rezervelor imperiale de grâu de la Mănăștiur

21. Baronul Friedrich von Wilberg (Marcus Tullius): căpitan al regimentului de graniță din Panciova

22. Lajos Uberti (Hannibal): locotenent major, inginer cameral

23. Baronul Rehbach Kajetan (Flaminius): președinte al domeniilor camerale de la Lugoj

24. Johann Breuner (Acillo): administrator al rezervelor imperiale de grâu de la Recaș

25. Jakab Paidaly (Scarius): comisar financiar

26. Johann Bundschuh (Ursulus): comisar imperial privind rezervele de grâu din Ciacova

27. Nicolas Rheinfels (Taurus): comisar imperial privind rezervele de grâu din Recaș

28. Johann Georg Wallbrunn (Decentius): proprietarul administrației camerale, administrator financiar, (Cameral administrations besitzer)

29. Johann Bellm (Jovius): perceptor fiscal

30. Sebastian von Kirsch (Camech): pădurar adjunct

31. Kilie (Xenophon): miner

32. Nasse (Ovidius): controlor

33. Abaffy (Achilles): vânător

34. Pythagoras

35. Albert Karlitzky (Aron): preot, director al școlilor camerale germane din Banat și Timișoara

36. Franz Hoffmann, chirurg în Oravița.

Explozia generată de revoluționarea gândirii și dezvoltarea cunoștințelor științifice propagată de persoane influente din cercurile aristocrației dar și apoi din rândurile burgheziei, a consolidat și în Banat puntea peste dilemele religioase dogmatice, drept dovadă componența diversă a membrilor lojei. În contextul valorizării raționamentului și credinței în progres, integrarea într-o primă societate inițiativă avea rolul șlefuirii caracterelor și a angajării științei omenirii spre o direcție benefică pusă în slujba dezvoltării societății. Marea majoritate a francmasonilor au fost exponenți ai iluminismului considerând că înlăturarea obscurantismului și formarea unui stat modern nu pot fi înfăptuite decât în urma aplicării unor schimbări majore. Direcția spre reformă va fi creionată cu ocazia primei vizite a împăratului Iosif al II-lea în Banat.

Sosirea lui Iosif al II-lea în Banatul anului 1768 are loc în urma memoriului înaintat de contele Joahann Francisc Soro: „În 1767 s-a înmănat, clandestin, Împăratului Joseph al II-lea un memoriu semnat de mai mulți patrioți bănățeni printre alții și de generalul de brigadă Soro. Împăratul l-a citit, l-a băgat în buzunar și fără să spună cuiva ceva, după câteva zile a fost în drum spre Banat. Joseph al II-lea proceda astfel în cele mai multe cazuri, dar și trebuia să procedeze astfel pentru a nu fi indus și el în eroare așa cum i s-a întâmplat mamei sale”⁷¹. Între 14–17 mai 1768 împăratul va vizita Timișoara, își va nota personal impresiile după abordarea demnitarilor, fiindu-i clară împărțirea administrației imperiale în tabere influențate doar de interesul material. Va transmite mamei sale, împărăteasa Maria Terezia, un raport foarte detaliat în care semnaleză gravele carențele sesizate: „Lucrurile nu mai pot rămâne așa, sau totul se va duce de râpă...sunt necesari administratori și consilieri mai buni...în Banat funcționează cea mai dezordonată administrație din țară dar și cel mai rău sistem de guvernare... A ajuta la îndreptarea acestor rele ne obligă nu doar conștiința și rațiunea dar și dragostea față de semeni” și va propune soluții în rezolvarea acestora⁷².

Deschiderea unei tipografii în Timișoara care să ofere cărți și ziare pentru populație, indiferent de religie sau naționalitate, s-a considerat o rezolvare simplă pentru educarea populației dar și pentru stoparea unor influențe dăunătoare dominației imperiului habsburgic în Banat. La recomandarea contelui Hatzfeld, privilegiul de a înființa această tipografie i-a fost acordat lui Matthäus Josepus Heimerl, acestuia fiindu-i atribuită în scopul amenajării unui sediu „vechea casă a mătăsii” din cartierul Fabric⁷³.

Născut la Viena în anul 1732, tipograful Heimerl își va împlini visul de a avea propria tipografie în Banatul imperial, pentru dezvoltarea acesteia va primi un împrumut de 1500 de guldeni din partea administrației și exclusivitate pentru următorii 12 ani. Aici a văzut lumina tiparului la 18 aprilie 1771 „Temeswarer Nachrichten”, primul ziar de pe teritoriul actual al din României și zona de Sud Est a Europei⁷⁴. Cu un aspect cosmopolit, în paginile ziarului se vor regăsi alături de decretul Administrației Țării Banatului, știri din Viena și altele de importanță locală, diverse anunțuri iar în suplimentul periodic se publicau materiale cu scop educațional, dizertații privitoare la istoria regiunii.

Încă din primul număr al ziarului „Temeswarer Nachrichten”, Matthäus Josepus Heimerl își va exprima pasiunea pentru istorie, anunțând cu mândrie publicarea unei cărți interesante⁷⁵. Cartea intitulată „Fragmente unbekannter Schriftsteller aus dem Alterthum / Fragmente din scriitori necunoscuți din antichitate” are pe pagina de titlu mențiunea: „tipărită și publicată de Matthäus Josephus Heimerl-tipograf privilegiat al Administrației cezaro-crăiești” și este dedicată „milostivului și plin de har, contele nostru de Clary Aldringen”. Cuvântul de început datat „31 martie 1771, Temeswar” conține o sintagmă interesantă „**este prima lucrare ce va aduce Lumina și va coagula valorile**”⁷⁶. Lucrarea tipărită de Heimerl nu are autor propriu-zis, apare doar un misterios editor care își menționează inițialele „J.F.v.T.”. Încurajate discret de puterea imperială, lojile francmasonice și-au făcut apariția în marile orașe ale Europei Centrale, la Timișoara, nașterea Lojei Zu Den 3 Weisse Lilien probează un astfel efort de coagulare a structurilor civice, reformiste, cosmopolite, în acord cu reformele iosefiniste dar și cu cea mai largă mișcare iluministă din Europa⁷⁷.

Într-o Epocă a Luminilor consacrată unui scop bine definit și anume cel de a aduce Lumina în rândul maselor, acest tip de formulare specifică, regăsit în cartea tipărită de Matthäus Josepus Heimerl, poate fi luat ca atare la prima vedere, însemnând simplist apariția primei cărți tipărite la nivel local, cu un conținut adresat elitelor, sau, poate fi de fapt, o trimitere subtilă la scrierea anonimă tipărită în 1614 la Cassel în tipografia lui Wilhelm Wessel, intitulată „Allgemeine und General Reformation der gantzen weiten Welt. Beneben der Fama Fraternitatis, Deß Löblichen Ordens des Rosenkreutzes / an alle Gelehrte und Häupter Europae geschrieben: Auch einer kurtzen Responsion, von dem Herrn Haselmeyer gestellet / welcher deßwegen von den Jesuitern ist gefänglich eingezogen / und auff eine Galleren geschmiedet: Itzo öffentlich in Druck verfertiger/ und allen trewen Hertzen communiciret worden”⁷⁸.

Dacă despre francmasonerie sau alte societăți inițiatice erau cunoscute date privind înființarea,

⁷¹ Böhm 1868, 98; Manea 2017, 35.

⁷² Szentkláray 1879, 206 – 214; Feneșan 2001, 437.

⁷³ Glăvan 2011, 361.

⁷⁴ Petri 1992, 670–671.

⁷⁵ Costin Feneșan în prefața la Ehrler 2006, 17.

⁷⁶ Lucrarea *Fragmente unbekannter Schriftsteller aus dem Alterthum*, editată de J. F. v. T și tipărită de Mathäus Josephus Heimerl, Timișoara, 1771, obținută prin amabilitatea Österreichischen Nationalbibliothek din Viena.

⁷⁷ Neumann 2015, 112.

⁷⁸ Sau în traducere „Reformarea generală și universală a întregii lumi. Împreună cu Fama Fraternitas a ilustrului Ordin al Rosa-Crucii, adresată tuturor savașilor și capetelor încoronate ale Europei. Cu un scurt răspuns la Haselmeyer care, pentru acest lucru, a fost întemnițat de către iezuiți și trimis la galere. Pregătită acum pentru tipar și difuzată tuturor adeptilor”.

statutele, misiunea, ritualurile de inițiere, despre Ordinul Rosicrucian nu se putea spune mare lucru. Rozicrucienii, considerați și în prezent de inițiați „*Păstrătorii Tradiției antice*” iar de profani „*veritabili alchimiști*” și-au făcut apariția în secolul al XVII-lea când în Leipzig, Frankfurt, Paris au început să apară afișe lipite pe ziduri și manuscrise distribuite populației ce anunțau apariția în lume, printre muritori, a fraților rozicrucieni sosiți pentru reformarea societății. Lucrările de bază ale Ordinului Rosicrucian sunt *Reformation*, *Fama Fraternitas* și *Confessio fraternitatis Roseae Crucis*⁷⁹. Toate văd lumina tiparului pentru prima dată la tipografia lui Wessel. Primele două opere, *Reformation* și *Fama Fraternitas*, au fost publicate împreună, fiind cuprinse în scrierea anonimă *Allgemeine und General Reformation...* care, de fapt, este o povestire satirică petrecută în perioada împăratului Iustinian, când 7 (*șapte*) înțelepți ai Greciei antice împreună cu **Cato** și **Seneca** sunt chemați de suveran la templul lui Apolo din Delphi pentru un *remède à la misère des humain*⁸⁰.

Similitudinea frapantă cu activitatea derulată de tipografului Matthäus Josepus Heimerl și editorul *J. F. v. T* este mai mult decât evidentă! În cartea tipărită de Heimerl la Timișoara în luna martie 1771, descoperim în mod curios **șapte (7)** capitole, fiecare capitol fiind elaborat de un „*înțelept*”: Deioces⁸¹, Sesostris⁸², Servius Tullius⁸³, Alexander, Augustus, Nerva, Sophronim. Toți cei șapte sunt figuri semnificative ale antichității, fiecare dintre ei având origini diferite (Deioces este mez, Sesostris este egiptean, Tullius este presupus etrusc la origine, Alexandru cel Mare nu mai are nevoie de nici o prezentare ...). **Practic, această modestă carte tipărită în Banatul imperial în anul 1771 nu este așa cum s-a considerat până în prezent „o antologie de izvoare din scrierile unor autori ai antichității”⁸⁴, ea are o importanță capitală**

⁷⁹ Sédar 1932, 47.

⁸⁰ *Ibidem*, 41.

⁸¹ Deioces sau Deiokes (în greacă Διόκης), potrivit lui Herodot a fost primul rege al mezilor, ctitorul primei capitale Ekbátana, o puternică fortăreață ale cărei ziduri erau dispuse dub formă a șapte cercuri concentrice, a se vedea Rüdiger 1994–1995, 226–227.

⁸² Faraonul Sesostris apare de asemenea în istoriile lui Herodot (cartea a II-a, 102–115), vezi în *Herodotus*, Vol. 1, tradus în engleză la Godley 1921, 391–399.

⁸³ Servius Tullius, cel de-al șaselea legendar rege al Romei antice, cunoscut pentru importantele sale reforme civile și militare, construcția zidurilor de apărare în jurul orașului. Este primul demnitar roman care a pus în circulație „bani” de cupru (*Aes Signatum*) pe care erau imprimate imagini de animale, echivalente cu valoarea acestora.

⁸⁴ Costin Feneșan, *op. cit.*, 17.

deoarece reprezintă prima carte esoterică a societăților inițiatice tipărită pe teritoriul actual al României.

Ornamentațiile alese de Heimerl ce constituie antetul fiecărui capitol sunt specifice societăților inițiatice, imaginile sunt semnificative și corelate cu conținutul capitolului în cauză. Lucrarea editorului *J.F.V.T.*, tipărită la Timișoara în 31 martie 1771, are în antetul primului capitol ce-i este dedicat lui Deioces, **patru** sori dispuși liniar (vezi **Fig. 5**).

Fig. 5. Antetul primului capitol dedicat lui Deioces, p. 1 din *Fragmente unbekannter Schriftsteller aus dem Alterthum*, Timișoara, 1771.

Acest număr (**4**) are o importanță crucială pentru Ordinul Rosicrucian. În *Fama Fraternitas* se dezvăluia formarea Fraternității Crucii cu trandafiri, al cărei nucleu inițial era format din **patru (4)** persoane „care au alcătuit limba și scrierea magică, cu un bogat dicționar, pe care îl folosim și astăzi întru lauda și slava lui Dumnezeu”⁸⁵.

În continuarea celor precizate în *Fama* (tipărită în germană), lucrarea rozicrucienilor apărută ulterior intitulată *Secretioris Philosophiae consideratio brevis a Philippo a Gabella, philos. stud. conscripta, et nunc primum una cum Confessione fraternitatis R. C. in lucem edita* (cunoscută generic sub titlul *Confesio*, publicată în același loc și de același tipograf) era redactată în latină, se adresa unui public mai elevat, având intenția de a oferi o interpretare a alegoriilor romantice din primul manifest. Cele mai interesante scrieri ale rozicrucienilor, sunt cele ce au provenit de la oameni educați și bine informați cu privire la mișcare, poate chiar implicați în ea, dar, au rămas ascunși sub vălul misterului, folosindu-se doar de pseudonime. În mod perfect superpozabil, la Timișoara, misteriosul editor *J. F. v. T.* nu dezvăluie în carte numele său și numele *înțeleptului necunoscut*, pe care l-a întâlnit în timpul călătoriei sale, permite cititorilor să afle doar faptul că i-au fost oferite de acel necunoscut manuscrise originale *descoperite în peregrinări prin Orient*⁸⁶.

⁸⁵ Yates 1998, 58.

⁸⁶ În *Fama Fraternitas*, întemeietorul Ordinului Rosicrucian, misteriosul Rosencreutz, un „om luminat”, a fost la rândul său călător, îndeosebi în părțile Răsăritului,

Manuscrisele în posesia cărora a intrat *J.F.v. T.* au stat la baza textelor pe care le-a redactat iar el speră ca această muncă să-i aducă un *spor de salar*⁸⁷. În ordinele inițiatice, în special în masonerie, se cunoaște faptul că un Maestru poate propune *sporul de salariu* pentru un *Ucenic* sau o *Calfă* doar în cazul în care aceștia *au lucrat suficient timp cu ei însuși*, deciptând cu asiduitate învățămintele grafului în care au fost admiși prin ritual.

Fig. 6. Antetul capitolului dedicat lui Servius Tullius, p. 57 din *Fragmente unbekannter Schriftsteller aus dem Alterthum*, Timișoara, 1771.

Pe ultima filă a cărții tipărite de Matthäus Josephus Heimerl, în capitolul dedicat înțeleptului Sophronim din Argos, apare *oglanda* (Vezi Fig. 7.) în care se reflectă o lume ideatică a „*misterioasei insule*” unde acesta trăia când a fost descoperit de marinarii ce au naufragiat în călătoria lor spre Creta, navigând din Delos.

Fig. 7. Imaginea Oglinzii amplasată la finalul capitolului dedicat lui Sophronim, din *Fragmente unbekannter Schriftsteller aus dem Alterthum*, Timișoara, 1771, p. 175.

unde „oameni înțelepți doresc să împărtășească ceea ce știu”, a se vedea în Yates, *op. cit.*, 58–59.

⁸⁷ A se vedea „Vorberich” din *Fragmente unbekannter Schriftsteller aus dem Alterthum*, ed. de J. F. v. T, tipărită de Mathäus Josephus Heimerl, Timișoara, 1771.

Manuscrisul rosicrucian apărut în scurt timp după *Fama Fraternitas*, intitulat *Speculum Sophicum Rhodo-Stauroticeum* (Oglinda înțelepciunii rozicruciene)⁸⁸ conține în titlul său termenul „*oglandă*”. Legătura directă între cele două manuscrise ale Ordinului Rosicrucian s-a făcut subtil prin exprimarea vizuală, figurativă, a motto-ului ce încheie *Fama Fraternitas*: „*sub umbra alarum tuarum Jehova*”⁸⁹, amplasată în partea de sus a primei file din *Speculum Sophicum*. Cele două două aripi de arhanghel înconjură numele inefabil יהוה (Yahweh), scris de 3 ori în interiorul astrului ceresc.

Tot pe prima filă, *Oglinda înțelepciunii rozicruciene* redă imaginea unei insule, situată în mijlocul mării formate de opinia ignoranților și speculații inutile. Spre această insulă încununată de Roza Cruce, se îndreaptă corabia celor ce caută cunoașterea și aspiră la înțelepciune, ghidată de mâna lui Dumnezeu ce apare desenată între aripile îngerilor (vezi Fig. 9.) și deasupra delfinului. Arta creștină timpurie abundă de imagini ale delfinilor. Delfinul, este de departe, cea mai menționată creatură mării din Sfânta Scriptură. Deseori imaginea unui delfin apare plasată pe marcajele creștine creștine care îl reprezintă pe Hristos „îndrumând” sufletele credincioșilor la gloria lor veșnică. În alte piese de artă, apare imaginea unui delfin care se înfășoară în jurul unui trident (acesta simbolizându-l pe Hristos pe cruce). În creștinismul timpuriu simbolismul delfinului mai poate fi conturat adiacent ancorei (un simbol creștin al credinței și stabilității) sau curcubeului lui Noe (simbol al mântuirii)⁹⁰. În mitologia creștină timpurie (*Navigatio sancti Brendani*)⁹¹ apare „*Jasconius*” o balenă enormă ce a oferit un adăpost sigur pentru un grup rătăcitor de

⁸⁸ Această lucrare în manuscris a Ordinului Rosicrucian a apărut în anul 1618. Autorul se semnează cu pseudonimul Teophilus Schweighardt Constantiens, se presupune că acest autor este Daniel Mögling, medic, matematician, astronom (n.1596 – d.1635).

⁸⁹ *Allgemeine und General Reformation der gantzen weiten Welt. Beneben der Fama Fraternitatis, Deß Löblichen Ordens des Rosenkreutzes / an alle Gelehrte und Häupter Europae geschrieben: Auch einer kurtzen Responson, von dem Herrn Haselmeyer gestellet / welcher deßwegen von den Jesuitem ist gefänglich eingezogen / und auff eine Galleren geschmiedet: Izo öffentlich in Druck verfertiger / und allen trewen Hertenzen communiciret worden*, tipărită de Wilhelm Wessel, Casel, 1614, p. 128.

⁹⁰ Pentru simbolistica delfinului și a altor simboluri creștine timpurii pe larg în Aquilina 2008.

⁹¹ *Vita sancti Brendani; Vita sancti Brendani abbatis; Vita sanctissimi confessoris Christi Brendani; Vita sanctissimi confessoris Christi Brandani.*

Fig. 8. Imaginile numelui inefabil amplasat între aripile îngerilor, din Daniel Mögling, *Speculum sophericum rhodo-stauroticum*, 1618, Zentralbibliothek Zürich, SCH R 201.

călugări conduși de Sf. Brandano, aflați în căutarea insulelor binecuvântate (*Terra repromissionis*). În fiecare Paște călugării erau aduși de vânt, înapoi pe aceeași insulă, unde sărbătoreau Liturgia Paștelui. După șapte ani din acest ciclu, au descoperit că insula era de fapt partea din spate a lui Jasconius⁹².

Fig. 9. Imaginea insulei din mijlocul mării ignoranților, spre care se îndreaptă corabia călăuzită divin din Daniel Mögling, *Speculum sophericum rhodo-stauroticum*, 1618, Zentralbibliothek Zürich, SCH R 201.

Misteriosul editor *J. F. v. T.* va păstra această transmisibilitate inițiatică a simbolurilor din manuscrisele roscruciene în cartea *Fragmente unbekannter Schriftsteller aus dem Alterthum* tipărită de Matthäus Josepus Heimerl la Timișoara în anul 1771. În viitoarea Lojă *Zu Den 3 Weisse Lilien* din Timișoara, ce își va aprinde luminile în scurt timp după apariția acestei cărți inițiatică tipărită în noua provincie imperială habsburgică, vor apare atât „*Cato*” cât și „*Seneca*”⁹³ din *Fama*

Fraternitas a rozicrucienilor, sub aceste nume conspirative fiind regăsiți inițial Franz Wreden și Jozef Bohoniczki.

Alegerea cu predilecție din partea fiecărui membru a numelui său conspirativ nu a fost doar o simplă respectare formală a conduitei specifice organizațiilor inițiatică. O organizație de inițiați nu-și va dezvălui direct secretele, acestea fiind legate de nivelul inițiatic de înțelegere al fiecărui membru ce trece dincolo de pragul Templului. „Secretul” inițiatic este dificil de înțeles de profani, inițierea fiind singurul instrument ce permite cunoașterea acestuia, „secretul” va fi perceput în mod diferit de fiecare membru al Lojei, în funcție de limitele proprii sale gândiri⁹⁴.

Cunoscutul istoric maghiar Abafi Lajos, consacrat studierii societăților secrete din Imperiul Habsburgic, în articolul său intitulat *Societățile secrete din Timișoara în secolul trecut* (publicat în anul 1884, în *Történelmi Tár* (Revista Departamentului de Istorie a Academiei de Științe Maghiare la Budapesta) a completat datele referitoare la Loja din Timișoara⁹⁵. Abafi va descrie mult mai pe larg atât apariția cât și activitatea Lojei *Zu Den 3 Weisse Lilien*, inclusiv după reluarea activității acesteia în anul 1782, redând și în acest nou articol, numele reale ale membrilor și corespondentul conspirativ al acestora. Elementul de noutate prezentat de Abafi constă în dezvăluirea numelui conspirativ al localităților. Astfel, Lugojul, orașul de domiciliu al triumphiului format din trei Il.'F.: *Flaminius*, *Hannibal* și *Scarius*, nu apare trecut cu numele real (Lugos, Lugosh, Lugo) ci sub denumirea de „*Valea*

⁹² Iannello 2013.

⁹³ Numele de „*Seneca*” va fi preluat ulterior de Veith Martin, venit în lojă la începutul anului 1785.

⁹⁴ Manea 2016a, 21.

⁹⁵ Abafi 1890–1899, IV, capitolul „*Die Loge Zu Den 3 weissen Lilien in Temesvar*”, 3–17.

lui *Joshaphat*” (Valea lui Iosafat)⁹⁶. Acest termen corespunde numelui dat de proorocul Ioel locului judecării finale (Ioel 3:2, 12.) ambele versete utilizând numele „Iosafat” (care înseamnă „Iahve a judecat”) pentru asocierea cu faptul că Dumnezeu va judeca. „Valea lui Iosafat” la fel ca și „valea hotărârii”, ce apare în v. 14, sunt doar termeni simbolici ce fac referire la judecatata lui Dumnezeu și nu nume geografice curente. Timișoara, la rândul său, avea corespondentul (termenul conspirativ) *Ierusalim*, pentru Viena acesta fiind *Salem*, pentru Berlin, *Troia*, pentru Praga, *Cairo*, pentru Vrșac, *Smirna*, pentru Lipova, *Sinai*, iar pentru Ciacova, *Palestina*.⁹⁷

Triunghiul din *Valea lui Joshaphat*⁹⁸, format din membrii de confesiune catolică, al cărui trezorier era F. Paidaly Jakab, a avut o contribuție importantă la transformarea Lugojului ca oraș unitar. Demararea activității de unificare a celor două orașe diferite (Lugojul român și Lugojul german) se face în mod activ de cei trei mai sus menționați, atât prin apartenența la masonerie, dar și prin prisma funcțiilor deținute în viața civilă. Din păcate, acest aspect a rămas anonim în istoriografie, cunoscuții istorici Iványi István și Pesty Frigyes neamintind numele celor trei sau activitatea desfășurată de aceștia (mai corect spus, masoneriei)⁹⁹.

Președintele (administratorul) districtului Lugoj, baronul Rehbach Kajetan, membru al Lojei *Zu Den 3 Weisse Lilien*, regăsit sub numele conspirativ *Flaminius*, alături de inginerul viitorului comitat Caraș, Uberty Lajos, cunoscut în lojă drept *Hannibal* și comisarul financiar Paidaly Jakab, frațele *Scarius*, sunt cei trei exponenți din Lugoj, în cadrul Lojei timișorene în secolul al XVIII-lea.

Baronul Kajetan von Rehbach, provenit dintr-o veche familie nobilă austriacă, originară din Carintia (pentru blazonul familiei, vezi Fig. 10.), a fost crescut în spirit militar de către tatăl său, Maximilian von Rehbach, colonel în divizia de

cavalerie *Maria Terezia*. Cu o frumoasă ascensiune în cariera militară, respectă tradiția familiei devenind căpitanul trupelor staționate în anul 1787 la Szombathely¹⁰⁰.

FREIHERREN von REHBACH auf MEDERNDORF.

Fig. 10. Blazonul familiei publicat în lucrarea *Wappenbuch der Oesterreichischen Monarchie*, vol 21, f. 44, Nurenberg, 1854, autor Tyroff J.A.

Descriere heraldică:

Scut spaniol, dreptunghiular, cu talpa rotunjită, scartelat: 1) pe roșu, un triunghi argintiu, cu vârful alezat; 2–3) tăiat de o bară ondulată, de argint, cu partițiunea dreaptă superioară de aur, cea stângă inferioară neagră, peste care broșează un cerb de argint, stând pe picioarele posterioare, cele anterioare ridicate; 4) despicat, argintiu la dextra, roșu la senestra. Peste tot, un scut asemănător cu cel de mai înainte, dar de dimensiuni mai mici, despicat, negru la dreapta, argintiu la stânga, șapat la dextra de argint, la senestra negru. Scutul este timbrat de o coroană deschisă, formată dintr-un cerc frontal, de aur, terminat, în față, cu nouă merloane, în forma literei „T”, având la bază câte o perlă de argint; pe vârful merloanelor 1, 3, 5, 7 și 9 sunt plasate cinci perle de dimensiuni mai mari decât primele. Coroana este surmontată de trei coifuri, de argint, cu câte șapte grile, lanțul și marginea de aur, din vârful cărora pleacă, în jos, pe flancuri, până spre jumătatea scutului mare, lambrechini, la dreapta, aurii căptușiți negru, la stânga, argintii căptușiți roșu. Deasupra celor trei coifuri sunt trei coroane

⁹⁶ Abafi 1884 partea I-a, 513–593 și partea a II-a, 730–739.

⁹⁷ Pentru prima prezentare în limba română pentru ambele părți ale lucrării lui Abafi *Titkos társulatok temesvárott a mult században* din Revista Departamentului de Istorie a Academiei de Științe Maghiare, Budapesta, 1884 a se vedea în Manea 2016b.

⁹⁸ Termenul de *Valea lui Joshaphat* este o trimitere subtilă la „Superiorii necunoscuți” sau „Fii Văii” în conexiune directă cu Stricta Observanță Templieră. Despre acei „companioni ai văii” se spunea că ar conduce, de fapt, din umbră, destinele templierilor, *Valea* fiind reprezentarea metaforică pentru Ordinul Superior Invizibil, iar cei ce nu pot respecta doctrina Ordinului, fiind considerați nevrednici de a urma această cale, „Valea” fiind „Calea cea dreaptă”.

⁹⁹ Schwager 1933, 3.

¹⁰⁰ Schlag 2003, 288 și Schlag republicat în limba germană 2003, 109

deschise, cu câte trei fleuroane, din vârful cărora iese câte un cimier: 1) un zbor în sus, compus din două semi-zboruri, cel din dextra roșu (sus) și argintiu (jos), peste care broșează un triunghi asemănător cu cel menționat mai înainte, dar cu baza orientată spre flanc, cel din senestra auriu (sus) și negru (jos), tăiat de o bară de argint, peste care broșează un cerb de argint asemănător cu cel din scut; 2) un trifoi negru între două proboscide de argint alternând cu negru; 3) un cerb, ca cel de mai înainte, ieșind, plasat între două ramuri verzi de salcâm.

Anterior trecerii Banatului la Ungaria, Baronul Kajetan von Rehbach ocupa funcția de președinte (administrator) al districtului Lugoj. În cadrul activității masonice din Timișoara, inițial, Baronul Kajetan von Rehbach nu a ocupat decât gradul de ucenic, dar, mai târziu, va parcurge toate etapele inițierii, devenind Maestru, fiind unul dintre Maeștrii semnatari ai actului de aniversare a Lojii *Zum Goldenen Rad* (Roata de Aur) din orașul Eberau, Austria, la data de 20 iulie 1785¹⁰¹.

Fig. 11. Sigiliul Lojei Roata de Aur, din Abafi Lajos, *Geschichte der Freimaurerei in Österreich-Ungarn*, 5 vol., Budapesta, 1890–1899, vol. 3, Budapesta, 1893, p. 335, republicat în Gerald Schlag, *Die Freimaurerloge „Zum goldenen Rad“ in Eberau 1775 – 1786 in „Burgenländische Heimatblätter“* Nr. 66, Eisenstadt 2004, p. 101.

Necunoscând foarte bine limba germană, fondatorul Lojei *Zu Den 3 Weisse Lilien*, Jozef Sauvaigue își va aroga, în anul 1776, titlatura de „Maestru venerabil fondator”, lăsându-i pe cei doi Mari Maeștrii: comisarul militar Jozef Bohoniczki și contele Johann Pötting să conducă efectiv lucrările. După plecarea comisarului Bohoniczki la

Liov¹⁰², Marele Maestru al Lojei va rămâne contele Johann Pötting. Sistemul și ritualul elaborat de contele Drašković uzitat la lucrările lojei, îi va plictisi repede pe membrii acesteia. De comun acord, vor conveni să ceară o patentă pentru înființarea unei Loji templiere. În acest sens vor adresa în anul 1778 o cerere lojii *La Trei Acvile din Viena*¹⁰³. Chiar dacă această patentă va fi primită la un moment dat, în anul 1780, tensiunile din interiorul lojei, transpuse public, conflințele cu autoritățile generate de nefericitele combinații financiare ale lui Sauvaigue, implicat în furtul banilor din fondul lojei, o vor face lipsită de interes.

Toată această activitate de înființare și organizare a lojelor din Banat și Transilvania se desfășoară într-o perioadă când Banatului i se decidea soarta. Deși pacea de la Passarowitz din 21 iulie 1718 stabilise statutul de drept internațional al Banatului, statutul său în cadrul monarhiei habsburgice a rămas, pe toată perioada administrației imperiale directe (1716–1778), un subiect activ de dispută, o problemă controversată între autoritățile centrale ale Imperiului habsburgic (Camera Aulică și Consiliul Aulic de Război) și stările privilegiate maghiare, care doreau ca Banatul să revină la regimul comitatens de dinainte de 1552, comitatele bănățene urmând să fie incluse în regatul Ungariei.

În timpul mandatului său de guvernator al Banatului (1734–1737) contele Johann Andreas Hamilton guvernator al Banatului (viitor membru al masoneriei vieneze), prin raportul său întocmit în anul 1734 către Camera Aulică și Consiliul aulic de război, considera Banatul „*zidul avansat împotriva dușmanului ereditar și frâul prin care sunt ținute la respect celelalte țări cum sunt Transilvania și Ungaria*”. Guvernatorul Hamilton preciza posibilitatea intervenției militare rapide, dacă ar fi cazul, în ajutorul Transilvaniei, Serbiei, Slavoniei și Croației. Similar majorității funcționarilor imperiali cu rang înalt, contele Hamilton s-a opus încorporării Banatului la Ungaria, solicitată sistematic de stările privilegiate maghiare, atitudinea sa având la bază rațiuni de siguranță internă a statului (cel mai edificator exemplu la care a făcut referire în raportul său fiind răscoala antihabsburgică a curuților condusă de Rakoczy al II-lea, încheiată cu puțin timp înaintea dobândirii Banatului)¹⁰⁴.

Contele Hamilton va menține de fapt poziția prințului Eugeniu de Savoia, Președinte al Consiliului Aulic de Război, consilier apropiat

¹⁰¹ Schlag 2003, 277–295 republicat în limba germană 105–109.

¹⁰² Liov [Lemberg] oraș situat actualmente pe teritoriul Ucrainei.

¹⁰³ Petri 1991, 4.

¹⁰⁴ Feneșan 1997, 19–20.

al monarhului Carol al VI-lea, exprimată prin mai multe memorii înaintate Camerei Aulice, Consiliului Aulic de Război și monarhului, în perioada octombrie 1716¹⁰⁵ – iulie 1717¹⁰⁶. În Banat, elita militară și administrativă a fost în mod constant tributară politicii reformiste și iluminismului instituționalizat, cu alte cuvinte, *un absolutism luminat*. Masoneria austriacă a secolului al XVIII-lea, promova la rândul său, în anumite limite, o mișcare reformistă conformă cu programul oficial al Vienei. Desprinderea de influența masonică a Prusiei va începe doar o dată cu Conventul de la Wilhelmsbaden 1782 convocat pentru reformarea structurală a SOT. Dar, la această dată, deja Illuminații preluaseră și infiltraseră masoneria.

După încheierea Războiului de 7 ani presiunea stărilor ungare privind încorporarea Banatului Ungariei, a revenit în forță în anul 1764 cu ocazia Dietei întrunite la Bratislava, apoi din nou, prin memoriul înaintat coregentului împărătesei Maria Tereza, Iosif al II-lea de consilierul Camerei Aulice Ungare, Wolfgang von Kempelen¹⁰⁷. „Motivul” invocat în memoriul său de contele Kempelen se referea la cumpărătorii solvabili pentru domeniile Coroanei ce urmau să fie scoase la licitație „doar între hotarele Coroanei Sf. Ștefan”¹⁰⁸. Propunerea n-a primit aprobarea Mariei Terezia, fiind respinsă de Iosif al II-lea fără echivoc.

Lucrurile vor lua o turnură accentuată după numirea ca Palatin al Ungariei a ginerelui împărătesei Maria Terezia, prințul Albert Kasimir August de Saxonia (Albert Herzog von Sachsen-Teschen)¹⁰⁹. Inițiat în masonerie la Dresda în loja

Zu den drei Schwertern / *La cele trei săbii* în anul 1764¹¹⁰, Palatinul Ungariei (funcție deținută încă din 1765) va avea o influență majoră în dezvoltarea masoneriei la Dresda dar și la Praga, Bratislava și Viena. Va rămâne cunoscut în istoria masoneriei drept un protector puternic al activității acesteia. Loja din Praga *Zu den drei gekrönten Sternen und den drei gekrönten Säulen*, înființată în anul 1773 după sistemul Strictei Observanțe Templiere, își va schimba numele în onoarea sa, adoptând denumirea de *Casimir zu den drei gekrönten Sternen und drei gekrönten Säulen*. În anul 1775 Capitulum Provincial al Saxoniei, înființat la Praga a fost numit *Kasimir zu den neun Sternen*, sigiliul său va avea în compoziție monograma sa (Casimir Albert) și elemente dispuse similar unui scut blazon (vezi Fig. 12.).

Fig. 12. Sigiliul Capitulum Provincial al SOT din Praga, Ludwig Abafi, *Geschichte der Freimaurerei in Österreich-Ungarn*, 5 vol., Budapesta, 1890–1899, vol. 3, Budapesta, 1893, p. 12.

Activitatea francmasonilor în imperiul habsburgic se extinsese în tăcere după incidentul din 1743 (declanșat aparent de prigoana clerului împotriva masoneriei), formându-se noi loji în Viena, Praga, Ungaria și Transilvania. Moartea subită a soțului împărătesei Maria Tereza, ducele Francisc de Habsburg Lorena, petrecută în anul 1765 a fost o lovitură majoră pentru frații masoneriei coordonate de Viena, aceștia pierzându-și fratele și tutorul unic. Dar, în curând, aceștia au avut un „avocat” nou în apărarea dezideratelor și activității lor în persoana ginerelui împărătesei¹¹¹.

de *Cavaler al Templului*, a se vedea în *Verzeichnis sämtlicher innern Ordensbrüder der Strikten Observanz*, 1846, 62 și în Lenning 1900, 206.

¹¹⁰ Lennhoff *et alli* 2003, 951.

¹¹¹ Abafi 1896a, 7.

¹⁰⁵ Arneth 1858, 407–408.

¹⁰⁶ Referitor la memoriul redactat de prințul Eugeniu de Savoia la data de 1 iunie 1717, în tabăra de la Belgrad, vezi Jordan 1967, 18–19; Feneșan 1996, 2; Manea 2017, 25.

¹⁰⁷ Johann Wolfgang Ritter von Kempelen născut la 23 ianuarie 1734 era fratele mai mic al contelui Andreeas Johann Christoph von Kempelen inițiat la Viena în anul 1742 în Loja *Zu Den Drei Kanonen*, participant în Războiul din Silezia, decedat în 1753 de o boală pulmonară, imediat după ce fusese numit profesorul privat al moștenitorului austriac Joseph al II-lea.

¹⁰⁸ Schünemann 1933, 13; Feneșan 1997, 31.

¹⁰⁹ Prințul Albert Kasimir August de Saxonia, duce de Teschen (1 iulie 1738 -10 februarie 1822), fiul regelui Friedrich August al III-lea al Poloniei (care era și Elector de Saxonia) și al Mariei Josepha Arhiducesă (fica lui Iosif I), se va căsători cu fiica Mariei Tereza, arhiducesa Marie Christine, la data de 8 aprilie 1766. Va intra în armata imperială și va participa la campaniile împotriva Prusiei. După inițierea în masoneria regulată la Dresda, similar majorității fraților aristocrați din lojă, va deveni unul dintre cei mai influenți membri ai SOT, va face parte din Ordinul Intern, apare înregistrat în evidențele interne ale ordinului la nr.1300b, în categoria membrilor cu cel mai mare grad (VII) gradul

„Francmasoneria este o jucărie în mâinile ignoranților, o armă periculoasă pentru cei ce știu, dacă în ei nu se regădesc predominante: principiul divin, morală și etică...” (Dr. Ludwig Lewis, Pest, 1781)

Prințul Albert Kasimir August de Saxonia, duce de Teschen va fi cel mai interesat susținător în rezolvarea problemelor încorporării Banatului la Ungaria, dovedindu-se a fi, pe lângă împărăteasă, un sfătuitor în problemele maghiare dar și cel mai receptiv om politic la cererile formulate de stările maghiare privind cedarea Banatului în favoarea Ungarei¹¹². Aflat la Viena în luna noiembrie 1777, Palatinul Ungariei va facilita înaintarea în mod direct împărătesei, la data de 9 noiembrie, a unui alt memoriu, referitor la încorporarea Banatului, venit din partea nobililor maghiari, demers inițiat și susținut de cancelarul aulic maghiar – contele Ferenc Esterházy¹¹³, președintele Camerei Aulice – contele Leopold von Kollowrat – Krakowsky¹¹⁴

¹¹² Șipoș 2002–2003, 386.

¹¹³ Contele Ferenc Esterházy (n.15 septembrie 1715 – d.7 noiembrie 1785) intră în masoneria vieneză prin prisma funcției importante deținute și a strânselor contacte cu mediul politic al imperiului habsburgic a se vedea în Jászberényi 2005, 47.

¹¹⁴ Contele Leopold von Kollowrat – Krakowsky (n.31 decembrie 1727, Praga – d.2 noiembrie 1809, Viena), unul dintre cei mai longevivi și abili politicieni ai imperiului, și-a desfășurat activitatea timp de 63 de ani în slujba Casei de Austria, slujind sub 4 monarhi. Favorit al împăratului Francisc de Lotharingen, din data de 5 martie 1757 va face parte din consiliul secret al acestuia. În anul 1767 devine șeful poliției secrete din Praga, a se vedea în Haus-, Hof- und Staatsarchiv 1824, S. 216 ff. După moartea împăratului, contele Leopold von Kollowrat – Krakowsky devine consilier privat al împărătesei Maria Terezia (1769–1771) iar din anul 1769 a fost numit Vice Cancelar al Austriei și Boemiei. Între anii 1771–1782 a ocupat înalta funcție de președinte al Cancelariei Aulice imperiale. În perioada 1782–1796 a avut funcția de cancelar suprem ceho-austriac și a luat parte la încoronarea lui Leopold al II-lea ca rege al Boemiei (6 septembrie 1791) și a soției sale, Maria Ludovika (12 septembrie 1791). Devine prim ministru în anul 1796. După decesul primei sale soții s-a recăsătorit cu contesa von Khevenhüller-Metsch (5 ianuarie 1741 la Viena – 27 noiembrie 1805) în 13 septembrie 1769, fiica contelui Johann Josef von Khevenhüller și a contesei Anna Carolina von Metsch, a se vedea în Arneth 1868, III și în Arneth 1881, IV. Contele Leopold von Kollowrat – Krakowsky a fost recrutat la Viena de Ordinul Iluminaților în luna august 1782 de Knigge, agentul trimis de Weishaupt, în vederea racolării de noi membrii și deputați pentru Conventul de la Wilhelmsbad. Va primi numele conspirativ de „Numenius”. Totuși, Weishaupt nu i-a acordat o prea mare încredere și nu l-a considerat un membru marcant al Ordinului, comparativ cu alți aristocrați austrieci racolați în Ordin, cum ar fi: contele Cobenzl (nume conspirativ *Armin*) și fratele său ce avea funcție de cancelar în Viena (nume conspirativ *Memerades*), contele Sonnenfels (nume conspirativ *Fabius*), baronul von

și președintele Camerei Aulice de Conturi – contele Johann Joseph von Khevenhüller – Metsch. Într-o perioadă foarte scurtă de timp, prințul Albert a reușit să o convingă pe Maria Tereza să accepte cedarea Banatului. Chiar dacă, printr-un alt memoriu din data de 29 noiembrie 1777 adresat împărătesei, premegător negocierilor oficiale, consilierii din Cadrul Cancelariei Aulice Boemo-Austriece s-au opus din nou retrocedării Banatului, reamintindu-i că acest teritoriu aparține coroanei, având o poziție militară geo strategică importantă, Maria Tereza nu a ținut cont de aceste mențiuni.

Fig. 13. Albert Herzog von Sachsen-Teschen (Wien, Österreichische Nationalbibliothek, Bildarchiv und Grafiksammlung, Porträtsammlung, Nr. Inv. PORT_00055996_01)

Într-o scrisoare adresată prințului Albert Kasimir August de Saxonia, duce de Teschen, împărăteasa își va asuma unul dintre motivele cedării Banatului „sunt întru totul de acord ca Banatul să fie încorporat, dar cu o asemenea condiție, ca de pe urma lui să putem obține cât se poate mai mulți bani pentru a ne acoperi datoriile și pentru îmbunătățirea în țară”¹¹⁵. Tratatul de pace care reiau doleanța nobilimii maghiare pentru încorporarea Banatului la Ungaria încep oficial la Bratislava în 27 decembrie 1777. La aceste tratative conduse de

Schroeckenstein (nume conspirativ *Mahomed*), vezi în Engels 1906, 193–195; Mensing 1978, 271–292.

¹¹⁵ Szentkláray *op. cit.*, 248; Șipoș, *op. cit.*, p. 386.

Palatinul Ungariei, prințul Albert Kasimir August de Saxonia, duce de Teschen, vor participa: cancelarul ungar Ferencz Esterházy și adjunctul său judele suprem al Ungariei, consilierii aulici ungari conții Nádasdy, Niczky, Végh, Győry, Ürményi, Kelcz, Izdenczy, Skultéty, guvernatorul Banatului Pompeius de Brigido, generalul Kempelen și colonelul Schenay¹¹⁶.

„*Rolul elementului ocult în declanșarea și desfășurarea marilor evenimente istorice este azi nu doar admis, ci dovedit de fapte ce s-au petrecut și se petrec sub ochii noștri. Fiecare epocă și-a avut forțele sale din umbră, care, i-au influențat ideologia și sensurile. Secolul al XVIII-lea este saturat de activitate masonică, apogeul marcându-l chiar deceniul de dinaintea Revoluției Franceze*”¹¹⁷.

Îndatorarea excesivă a Habsburgilor față de nobilimea maghiară în războiul de 7 ani, pretențiile de extensie teritorială ale Rusiei și Prusiei, incapacitatea administrativă a guvernatorului Banatului pentru a aduna impozitele restante, atât de necesare costurilor unei armate moderne, condiționarea din partea nobilimii maghiare de acordare a ajutorului militar în momentele preconizării unui nou conflict austro-prusac ce sta să izbucnească în anul 1778, vor pecetlui „oficial” soarta Banatului.

Coregentul Iosif al II-lea și-a revendicat dreptul să ocupe Bavaria inferioară, o dată cu stingerea dinastiei electorilor din Bavaria. Decesul fără descendenți al lui Maximilian Iosif al Bavariei la 30 decembrie 1777 declanșează problema succesiunii. În data de 3 ianuarie 1778 s-a încheiat o convenție secretă prin care Karl Theodor duce de Jülich, recunoștea pretențiile Austriei asupra Bavariei de jos, sperând să obțină la rândul său, părți din Olanda austriacă. Armata austriacă cu un efectiv de 10.000 militari a reușit astfel să ocupe zona, neîntâmpinând inițial rezistență din partea Prusiei¹¹⁸. Acest pas din partea austrieilor a provocat însă nemulțumirea lui Frederick de Prusia, care și-a mobilizat în mod ostentativ trupele, la granița cu Boemia, amintind de invazia din 1740. Iosif al II-lea ajutat de ministrul său de externe, contele Wenzel Anton von Kaunitz-Rietberg au reușit să concentreze 180.000 de militari în Boemia, Silezia austriacă și Moravia, inclusiv o parte din efectivul trupelor din zonele de graniță cu Imperiul Otoman, lăsând această zonă mai puțin apărată.¹¹⁹ Grănicerii din toate regiunile confiniere au contribuit cu mai mult de 20.000 de oameni. Batalionul româno-ilir

sub comanda maiorului Otto von Komorn și a locotenentului Roth, batalionul de ciachiști de la Titel și regimentele transilvănene au luat parte pentru prima dată la lupte în afara circumscripției lor regimentare¹²⁰. Este cel puțin discutabilă cedarea Banatului la data de 1 februarie 1778 cu ocazia emiterii și semnării decretului prin care se ordonă trecerea Banatului la Ungaria de către Maria Terezia, „motivul” constituindu-l ajutorul militar acordat „doar din partea nobililor maghiari”... Zvonurile potrivit cărora Prusia intenționează să atace Austria prin Ungaria prin munții Jablunca iar „această invazie ar provoca urmări primejdioase în Ungaria și în special în Moravia unde locuiesc un număr mare de luterani”¹²¹ au apărut la multe luni, după ce Banatul deja era cedat Ungariei, mai exact în luna iunie 1778¹²².

Promisiunile de ajutor necondiționat în acest război de succesiune făcute de stările privilegiate maghiare îl vor împinge la un gest periculos pe ministrul de externe von Kaunitz, gest ce va stopa negocierile diplomatice. Acesta va declara la 1 aprilie 1778: „*Curtea ... nu va lăsa ca regele prusac să devină tutore și judecător peste ceilalți supuși ai săi. Curtea vieneză știe să se apere împotriva oricui ar vrea să facă un asemenea atentat*”¹²³. După patru luni de negocieri intense ce au avut loc la Viena, Berlin, Dresda, Regensburg, Zweibrücken, München și Mannheim, la începutul primăverii din 1778, Austria și Prusia erau față în față, beneficiind de forțe armate mult mai mari decât cele din timpul Războiului de șapte ani, confruntarea iminentă a acestora având potențialul de a exploda într-un alt război european¹²⁴. Frederic va intra cu o parte a armatei sale dincolo de granițele Boemiei, iar fratele său mai mic Henry cu cealaltă parte a armatei în Saxonia. Frederic nu va înainta foarte mult în Boemia, armata lui Iosif al II-lea, având o poziție superioară pe înălțimile de deasupra râului Elba (vezi Fig. 14.)

Cu tot entuziasmul lui Kaunitz, eșecul său diplomatic va înrăutății atmosfera deloc optimistă în rândurile statului major al armatei austriece, la 20 aprilie 1778 coregentul Iosif al II-lea îi scria din tabăra de la Königgratz mamei sale să clarifice problema încorporării Banatului la Ungaria pentru că oștile maghiare sosite acolo sunt slab echipate și

¹¹⁶ Szentkláray *op. cit.*, p. 285; Șipoș, *op. cit.*, p. 385.

¹¹⁷ Chindriș 1998, 291–301.

¹¹⁸ Wolf 1855, 557–558.

¹¹⁹ Hochedlinger 2003, 367.

¹²⁰ Vanicek 1875, 488–512.

¹²¹ Szentkláray *op. cit.*, 289–290.

¹²² A se vedea corespondența dintre Maria Terezia și Iosif al II-lea, în Arneth 1867, 294–298.

¹²³ Wolf, *op. cit.*, 564.

¹²⁴ Williams 1908, 624–625; Michael Hochedlinger, *op. cit.*, 367.

Fig. 14. Allegorie auf den Einfall von Preußen in Böhmen 1778 (Bayerischer Erbfolgekrieg 1778–1779 „Kartoffelkrieg“), desen Nicolas Guibal, 1778, ÖNB Nr. Inv. 284.371-B.

din cauza numărului mic al soldaților existenți în tabără este necesar aducerea de noi contingente de ostași din părțile bănățene¹²⁵. În luna iulie 1778 vor mai veni încă 800 de militari din Banat în sprijinul lui Iosif al II-lea¹²⁶. Războiul de succesiune bavarez s-a caracterizat doar prin manevre militare în Boemia, neexistând lupte directe între Austria și Prusia. Din ambele armate au fost dezertori, în majoritatea timpului armatele rivale au umblat după provizii....soldații austrieci au fost obligați să se hrănească în principal cu cartofi din cauza condițiilor meteo nefavorabile și a proastei aprovizionări, motiv pentru care, în batjocură, prusacii i-au spus „războiul cartofului”¹²⁷. Până în octombrie 1778 armata prusacă se retrăsese în țară, ambele părți erau gata să înceapă negocierile pentru pace. Pentru prima dată în istoria puterilor europene,

acest conflict a fost descris ca “luptă fără acțiune militară”.

Masoneria iluministă a secolului al XVIII-lea a fost considerată o mișcare liberă în raport cu statul și biserica permițându-și inițiative de a propune dar și de a susține alternative la vechile administrații monarhice și clericale, bazându-se pe elite din lumea științei, nobilimea dispusă să-și schimbe modul de viață și de a gândi¹²⁸. În secolele XVII-XVIII la Londra, Edinborough, Paris, Montpellier, Bordeaux, Dijon, Lyon, Torino, Sankt-Petesburg, Stockholm, Copenhaga, Gottingen, Mannheim, Berlin și-au dat mâna suveranii, prinții, membrii aristocrației, preoții, miniștrii, funcționarii, medicii, profesorii universitari spre a institui academiile savante, ca membri ai francmasoneriei, cultivând descoperirea științelor spiritului, în schimb, în cazul cedării

¹²⁵ Szentkláray *op. cit.*, 301.

¹²⁶ Marjanucz 2015, 66.

¹²⁷ Meier 2007, 80.

¹²⁸ Neumann 2010, 437.

Banatului Ungariei, principalii decidenți și-au dat mâna pentru a satisface unele interese politice și economice ale stărilor maghiare.

În 8 aprilie 1778 au fost numiți prin ordin regal membrii „Comisiei aulice regale de încorporare” a Banatului la Ungaria. Președinte al comisiei și reprezentant personal al Mariei Tereza a fost numit contele Niczky Kristóf, (comisia a fost cunoscută și sub numele de Comisia Niczky). Din comisie au făcut parte: Ferencz Zichy de Vasankö, ca reprezentant al Cancelariei Aulice Maghiare, vicepalatinul Antal Vörös, Ádám Trajcsik, secretar al Camerei Aulice, Zsigmond Lovász de Eötvenes, subprefect al Aradului din 1770¹²⁹.

Zsigmond Lovász de Eötvenes era descendent al vechii familii nobiliare maghiare Lovász, strămoșul său, Benedek, fiind menționat pe lista nobililor din comitatul Borsod încă din anul 1598, iar fiul acestuia, Ștefan, din anul 1638¹³⁰. Tatăl lui Zsigmond, Lovász Mihály, prefectul domeniului cameral din Arad, primise în anul 1764 prin donație de la împărăteasa Maria Tereza moșia de la Zimandu Nou (Eötvenes)¹³¹. Prin noua diplomă, acordată la Viena de împărăteasa Maria Tereza în data de 12 martie 1765 i se va acorda și dreptul la particula de nobilitate: *de Eötvenes*¹³². Printre primii proprietari de moșii dobândite prin cumpărare la primele licitațiile de la erariu¹³³, desfășurate la 1 august 1781 al Viena și Timișoara, vor fi atât Ádám Trajcsik (moșia de la Nadăș/Mélynádas) cât și Zsigmond Lovász, care cumpără moșia de la Aradul Nou cu suma de 157.501 ft. la licitația din data de 15 septembrie 1781¹³⁴. Intuiția lui Niczky privind faptul că, noii nobili care se vor stabili aici vor putea fi viitorii cumpărători ai proprietăților funciare puse în vânzare de statul austriac, a fost corectă. Momentul s-a dovedit a fi favorabil pentru Ungaria, din cauza conflictelor externe în care a fost implicată Austria în toți acești ani, fapt ce a determinat și o încetinire a colonizărilor habsburgice în Banat.

Puțini se vor bucura de actul încorporării Banatului la Ungaria. Comisia Niczky va ajunge în Timișoara la 31 mai 1778, însă populația nu

va fi foarte entuziastă cu excepția unor sate cu populație maghiară¹³⁵. Nemulțumiți de încorporare au fost și funcționarii austrieci și cehi aflați în subordinea Administrației Banatului (ulterior, a Comisiei Niczky), gest perfect explicabil. După înființarea Cancelariei Aulice și de Stat la Viena, practic, a apărut o nouă clasă ce putea emite pretenția de a fi eminentamente „austriacă” formată din uriașul aparat birocratic implicat în organizarea imperială. Această clasă nu avea o omogenitate ca proveniență națională, o parte dintre ei erau mari aristocrați, unii aveau naționalitate maghiară, alții erau din Boemia, precum contele Franz Joseph von Kollowrat. Cei mai mulți erau germani proveniți din mediul urban. Deși unii dintre ei erau nobili, ei aparțineau celei „de-a doua societăți”. Acești birocrați nu aveau motiv pentru a avea slăbiciuni privind viitoarele privilegii aristocratice, dar nici pentru patriotismul local, singurul lor ideal fiind un imperiu uniform, condus conform principiilor iluministe¹³⁶. Anularea poziției juridice particulare a Banatului va duce la înlocuirea vechii birocrății de filiație germană cu noua nobilime, care va apare prin cumpărarea domeniilor și implicit a titlurilor nobiliare. În administrația provincială vor pătrunde tot mai mult elementele nobiliare magiare, ce se vor substitui celor germane până la începutul secolului al XIX-lea¹³⁷.

Prezentarea rescriptului cezaro-crăiesc adresat administrației Timișoarei este făcut de președintele comisiei, contele Niczky Kristóf la data de 6 iunie 1778 în palatul guvernatorului Banatului (palatul Mercy). Locțiitorul administrativ al Banatului, contele Wenzel Ferdinand Cajetan von Sauer (membru al lojei timișorene *Zu Den 3 Weisse Lilien/ La trei crini albi* încă din anul 1776, cunoscut sub pseudonimul „Constantinus”), în numele regiunii, va lua la cunoștință noua decizie. Contele Niczky Kristóf prin declarația sa de preluare a întregii regiuni de la vechea administrație și predare a acesteia lui Antal Vörös, subpalatinul Ungariei, va desăvârși procedura oficială de încorporare a Banatului administrației ungare. Prin diplomele emise la data de 23 aprilie 1779, împărăteasa Maria Tereza a înființat comitatele Timiș¹³⁸,

¹²⁹ Lendvai 1905, 91; Marjanucz, *op. cit.*, 63.

¹³⁰ Borowsky 1905, 415.

¹³¹ MOL, Diplomă de donație pentru domeniul Zimandu Nou, acordată de împărăteasa Maria Tereza la Viena, 8 mai 1764, publicată în *Cartea Regală* 47/1764 pp. 81–82. Link: <https://archives.hungaricana.hu/en/libriregii/>, pagină consultată în data de 08 noiembrie 2016. Originalul diplomei se găsește la SJAN Arad, Colecția de diplome, Dosar 7/1765.

¹³² MOL, *Cartea Regală* 47/1765 p. 197.

¹³³ Borovszky *op. cit.*, 401–402.

¹³⁴ *Ibidem*, 367.

¹³⁵ WD 1778.

¹³⁶ Taylor 2000, 24.

¹³⁷ Bocșan 1986, 55–56.

¹³⁸ MOL, Diploma publicată în *Cartea Regală*, nr. 51, 1779, pp. 73 – 75, (cu o miniatură reprezentând blazonul acordat ca însemn comitatului Timiș la începutul textului). Link: <https://archives.hungaricana.hu/en/libriregii/>, pagină consultată în data de 08 februarie 2016.

Caraș¹³⁹ și Torontal¹⁴⁰ a stabilit granițele teritoriale și însemnele acestora. Formarea comitatelor Caraș, Timiș, Torontal, în primăvara anului 1779, este rezultatul deciziei împărătesei Maria Terezia de a răspunde favorabil pretențiilor nobilimii maghiare de încorporare a Banatului la Ungaria. Banatul a fost împărțit în trei comitate, sediul administrativ a fost stabilit pentru comitatul Timiș la Timișoara, pentru comitatul Caraș la Lugoj, iar pentru comitatul Torontal la Becicherecul Mare. Prefecții și subprefecții numiți de la Cancelaria Curții Ungare vor reprezenta oficialitățile comitatelor. Primii funcționari au fost numiți și nu aleși. Majoritatea funcționarilor numiți proveneau din rândurile vechii nobilimii sau clasei mijlocii maghiare.

Fig. 15. Blazonul acordat ca însemn comitatului Caraș din Diploma publicată în *Cartea Regală*, nr. 51, 1779, pp. 78 – 80, (cu o miniatură reprezentând blazonul la începutul textului). Originalul diplomei se află la SJAN Timiș, *Colecția de documente a Muzeului de istorie Lugoj*, dosar 108/1779.

¹³⁹ MOL, Diploma publicată în *Cartea Regală*, nr. 51, 1779, pp. 78 – 80, (cu o miniatură reprezentând blazonul acordat ca însemn comitatului Caraș la începutul textului). Link: <https://archives.hungaricana.hu/en/libriregii/>, pagină consultată în data de 08 februarie 2016. Originalul diplomei se găsește la SJAN Timiș, *Colecția de documente a Muzeului de istorie Lugoj*, dosar 108/1779.

¹⁴⁰ MOL, Diploma publicată în *Cartea Regală*, nr. 51, 1779, pp. 80 – 82, (cu o miniatură reprezentând blazonul acordat ca însemn comitatului Torontal la începutul textului). Link: <https://archives.hungaricana.hu/en/libriregii/>, pagină consultată în data de 08 februarie 2016.

Fenomenul ascensiunii sociale prin înnobilările de secol XVIII acordate pentru merite administrative, va caracteriza o mare parte a funcționarilor comitatensi, noua nobilime formată pe teritoriul Banatului se va diferenția de vechea nobilime prin compoziția sa diversificată. „Renobilizarea” Banatului și organizarea nobilimii în fruntea administrației a început cu recrutarea funcționarilor¹⁴¹. Niczky va numi în funcții de conducere în cele trei comitate nou înființate maghiari veniți din Transilvania și teritoriul Ungariei de atunci¹⁴². O parte din acești noi funcționari ai celor trei comitate (Caraș, Timiș, Torontal) făceau parte deja din masonerie, alții vor adera mai târziu la aceste societăți inițiate din imperiu, fiind regăsiți inclusiv pe listele lojei timișorene *Zu Den 3 Weisse Lilien/ La trei crini albi*, după reluarea activității acesteia în anul 1782.

În cazul comitatului Timiș au fost numiți: prefect – Conte Niczky Kristóf, subprefect – Zsigmond Lovász de Eötvenes (acesta va deveni din anul 1782 membru al lojei vieneze *Zu den 3 Adler und Zum Palmenbaum*)¹⁴³, procuror adjunct – Urik János (membru al lojei timișorene *Zu Den 3 Weisse Lilien/ La trei crini albi* după anul 1783, cunoscut sub numele conspirativ *Diderot*), prim notar – Aczél István (intră în loja timișoreană cu gradul de maestru în cursul anului 1783, va figura pe lista membrilor sub pseudonimul *Június*); pentru comitatul Caraș, prefect va fi contele József Haller (membru consacrat al lojei din Budapesta *Zur Grossmuth/Nagyszívűséghez/Ad Magnanimitas*), iar subprefect, Ignác Maradász. Torontalul îl va avea ca prefect pe András Semsey și subprefect pe Egyed János¹⁴⁴.

În cazul comitatului Caraș situația privind numirea noilor funcționari a fost următoarea: comite suprem József Haller; subprefectul I Madarász Ignác; subprefectul II Békássy János; prim notarul Kálóczy János; subnotarul Urik Ferencz; prim perceptor Dongó László; subperceptor Szuló Pál; procuror Márffy János; procuror adjunct Zsolnay György; judecători Piketti (Pigethy) Mihály; locul al doilea fiind declarat vacant; inginerul comitatului Uberty Lajos (membru al lojei timișorene *Zu Den 3 Weisse Lilien/ La trei crini albi* încă din anul 1776); director sericicultor baronul Diez Daux Károly (membru consacrat al lojei din *Zur Grossmuth/Nagyszívűséghez/Ad Magnanimitas* din

¹⁴¹ Marjanucz, *op. cit.*, 66–67.

¹⁴² Șipoș, *op. cit.*, 383–433.

¹⁴³ Kodek 2011,104, *apud* Kakucs 2016, 473.

¹⁴⁴ Szentkláray *op. cit.*, 347–348.

Pesta); inspector sericicultor Lukics; copiiștii comitatului Szi János și Palagyi János. În cercul Lugoj au fost aleși: pretor Miskey Pál; subpretor Polgár György; jurați Hrabovszky Károly și Kalacskey Ferencz; postul comisarului fiind declarat vacant. În plasa Căpâlnaș au fost aleși pretor Piacsek Miklos; subpretor Szluka András; jurați Bodóky László și Hamar János; comisar Ginczer József. În cercul Oravița au fost aleși: pretor Junkavics Antal; subpretor Jancsó Antal; jurați Melegh Mátyás și Kamenszky László; comisar Körmendy Pál. În cercul Caransebeș au fost aleși: pretor Hamar Antal, subpretor Valentovics Józsej; jurați Bokros András și Légrády Imre; comisar Gilda János. În cercul Bulci au fost aleși: pretor Somogyi János; subpretor Jelencsics György; jurați Dobro Tamás și Falusy Ferencz; comisar Ancher Miklós. “Maghiarizarea” noii administrații a Banatului este evidentă¹⁴⁵.

Apartenența la structurile administrative imperiale și în același timp la masonerie atât a aristocrației, militarilor, dar și a funcționarilor imperiali, respectiv a noii nobilimi, se demonstrează a fi o constantă în cea de-a doua jumătate a secolului al XVIII-lea atât în Transilvania cât și în Banat. Nobilimea era unitară din punct de vedere juridic, stările privilegiate vor reuși să-și păstreze privilegiile și după încorporarea Banatului la Ungaria, iar unii dintre aceștia își vor spori averile și suprafețele de moșii deținute, prin cumpărarea de noi terenuri, în urma licitațiilor din anul 1781.

De aceste privilegii se vor bucura și nobilii cu veche ascendență veniți în Banat din alte provincii ale imperiului. Baronul Carlos/*Károly* Diez d’Aux/*Daux*, provenea dintr-o veche familie de origine spaniolă, refugiată în Austria la începutul secolului al XVIII-lea¹⁴⁶. În perioada războiului pentru succesiunea la tronul Poloniei, mulți italieni și spanioli, susținători ai habsburgilor se vor refugia în provinciile italiene rămase în stăpânire austriacă sau Austria propriu zisă. O parte dintre aceste familii, vor ajunge în Banat spre sfârșitul primei perioade a colonizărilor habsburgice (1716–1740), când au fost aduse în zona de câmpie mai multe familii de italieni și spanioli, unii dintre aceștia cu titluri nobiliare. Inițiativa Guvernatorului Banatului, contele Florimund de Mercy de a ridica o manufactură pentru prelucrarea mătăsii la Timișoara necesita noi plantații de duzi pentru creșterea viermilor de mătase, dar și personal calificat pentru sericicultură și producția de mătase¹⁴⁷.

Carlos Diez d’Aux s-a născut la Esseg în prima

jumătate a secolului XVIII. În anul 1764 a intrat în slujba statului în domeniul economic, s-a ocupat de cultura mătăsii sub conducerea inspectorului Solenghy din Esseg în perioada anilor 1770–1772. S-a angajat apoi la Timișoara ca practicant în producerea mătăsii. La propunerea contelui Nitzky, va fi numit în anul 1778 de Maria Terezia conducător în industria mătăsii (director sericicultor) în toate cele 3 noi comitate înființate, având în subordine câte un subinspector desemnat în fiecare comitat, își va începe activitatea la data de 1 mai 1779¹⁴⁸. În locul vechii fabrici de mătase din Timișoara, transformată în cazarmă, împărăteasa Maria Tereza a construit la Vrșac o clădire destinată acestui scop, prevăzută cu 6 cuptoare, numeroase încăperi și toate accesoriile necesare pentru prelucrarea mătăsii brute¹⁴⁹. O dată cu înființarea companiei “Finlanda” de prelucrare a mătăsii, Carlos Diez d’Aux se va muta la Vrșac¹⁵⁰. Sprijinit de împăratul Iosif al II-lea, Diez d’Aux va ridica industria mătăsii la culmi neatînse până atunci în aceste locuri. Pentru rezultatele deosebite în slujba și în sprijinul imperiului habsburgic, i se va acorda titlul de baron. Fiind și inspector al tutunului în districtele Timiș, Oradea și Szegeed, în 1789 avea la Hodaya un complex de 34 de iugăre pentru plantații de tutun, unde a plantat tutun de Virginia și a construit o serie de clădiri industriale. În 1789, ca recunoaștere a rezultatelor, mai primește încă 840 de iugăre pe strada Kudritz din Hodaya. Va muri foarte tânăr în data de 1 martie 1795 la Vrșac¹⁵¹.

Împăratul Iosif al II-lea, considerat un amestec de rațiune și entuziasm, devotat complet ideii de centralizare a statului, a redus numărul înalților demnitari ce serveau coroana la patru membri și a refuzat să fie încoronat rege al Boemiei și Ungariei deopotrivă¹⁵². După decesul Mariei Tereza, politica

¹⁴⁸ Szentkláray *op. cit.*, 347–348.

¹⁴⁹ Böhm 1867, 113.

¹⁵⁰ Data nașterii baronului Carlos Diez D’Aux este prezentată diferit la mai mulți autori, cum ar fi: “anul 1749/1747” (menționat de Anton Peter Petri în *Biographisches Lexicon des Banater Deutschtums*, Th.Breit Druck +Verlag GmbH, Marquartstein, 1992, p. 322) sau “anul 1737” (menționat de Felix Mileker în *Geschichte der König. Freistadt Werschetz. Hrsrg. aus Anlaß des. 1000 jährigen Bestandes von Ungarn vom Munizipal-Ausschusse d. Königl.*, Vol. I., Moritz Rath’s Commissions-Verl., Budapesta, 1886, p. 211). De asemenea și în cazul perioadei când Carlos Diez D’Aux lucra la Esseg în fabrica expertului italian Solenghy (societatea/compania vieneză înființată pentru a iniția sericicultura de stat în 1768 de Maria Tereza) apar discrepanțe în lucrările celor doi autori, cum ar fi: “1768–1770” (Anton Peter Petri) și “1770–1772” (Felix Mileker).

¹⁵¹ Mileker, *op. cit.*, 211–245.

¹⁵² Johnsonn 2000, 28.

¹⁴⁵ *Ibidem*, 348; Șipoș *op. cit.*, 393.

¹⁴⁶ Mileker 1886, 210.

¹⁴⁷ Țintă 1970, 111–113.

reformistă a lui Iosif al II-lea va deveni un obstacol în conservarea privilegiilor nobililor, aristocrația magiară devenind cel mai puternic adversar al reformelor inițiate de împărat, în contextul în care prin reformele sale împăratul dorea centralizarea și eficientizarea statului și mai puțin continuitatea supremației feudale deținute de stările din Ungaria, Transilvania și Banat¹⁵³. Cele mai redutabile reforme ale împăratului sunt cele prin care nobililor li se interzicea să cumpere pământurile țăranilor eliberați din iobagie și *Edictul de toleranță* din octombrie 1781 ce garanta libertatea de credință a luteranilor, calvinștilor, greco-ortodocșilor. Nici măcar vizita Papei Pius al VI-lea din anul 1782 la Viena nu a împiedicat aplicarea edictului. În schimb, în interiorul lojelor din imperiu, atmosfera pentru toleranța religioasă a fost pregătită, intențiile erau pozitive, cunoscut fiind faptul că existau legături foarte bune cu fruntașii comitatelor. De exemplu, loja *Generozitateal/Zur Grossmuth/ Nagyszívűséghez/Ad Magnanimitas* din Pesta a beneficiat de clarviziunea lui Draškovič de a imprima lojei un scop important, astfel, când Iosif al II-lea a dat edictul de toleranță, loja își armonizase activitatea pentru a se potrivi cu gândirea împăratului¹⁵⁴.

Încă din anul 1779 s-a născut în mijlocul lojelor din sistemul Draškovič ideea alăturării structurii *Strictei Observanțe Templiere*. După plecarea lui Draškovič în Transilvania, frații masoni erau atât de nemulțumiți de conducerea centrală încât au urmărit, încă din 1780, alipirea la *Stricta Observanță*. În anul 1781 Draškovič a convocat un congres la Pesta pentru a discuta unirea lojelor din Ungaria cu Viena. Lojele din Austria doreau să se rupă de Berlin și agreeau ideea unirii cu cele din Ungaria, singura loja care s-a opus unificării de atunci fiind cea din Varaždin. Conte Draškovič a elaborat un protocol în 8 puncte ce a fost acceptat de Austria, urmând ca lojele ungare să preia ritualul și gradele de la cele vieneze. După depunerea mandatului din partea lui Draškovič a fost ales contele Karl Pálffy ca Mare Maestru provincial până la organizarea Lojei Provinciale a Ungariei¹⁵⁵. Organizarea acesteia va întârzia datorită conventului din Wilhelmsbad al *Strictei Observanțe*¹⁵⁶. La

acest convent, așa cum menționasem anterior în prezentul material, Loja sibiană *St.Andreas zu den drei Seebältern/ La cele trei frunze de nufăr* din Sibiu fusese reprezentată de contele Vincenz von Kollowrat – Liebsteinsky.

În aprilie 1784 se înființează *Marea Lojă Provincială a Ungariei* a cărei conducere va fi asigurată de contele Karl Pálffy în calitate de Mare Maestru, Joseph Splényi Mare Maestru adjunct, iar secretar va fi numit Pászthory. Regulamentul Marilor Loji Provinciale atât din Ungaria cât și din Transilvania, trebuia să nu difere de cel al Marii Loji Provinciale a Austriei și de cele ale lojelor din Viena. Marea Lojă Provincială din Ungaria va grupa 12 loje din Croația, Slavonia, Dalmația și loja *Zu Den Drei Weisse Lilien/La trei Crini Albi* din Timișoara¹⁵⁷.

Lista acestor loje ce au intrat în anul 1784 în componența Marii Loji Provinciale a Ungariei este următoarea¹⁵⁸:

- *Zur Klugheit* din Agram/Zagreb -Croația
- *Zum tugendhaften Kosmopoliten* din Balassagyarmat-Ungaria
- *Zum Goldenen Rad* din Eberau-Austria,
- *Zu den tugendhaften Reisenden* din Eperies/Prešov-Slovia
- *Zur Wachsamkeit* din Essek/ Osijek/ Slavonia-Croația
- *Zur Tapferkeit* din Karlstadt-Bavaria
- *Zur Grossmuth* din Pesta-Ungaria
- *Zur Sicherheit* și *Zur Verschwiegenheit* din Pressburg/ Prešporok/Pozsony/ Bratislava-Slovia
- *Zu den 3 Weisse Lilien* din Timișoara¹⁵⁹ – Ungaria (n.n. Marea Lojă Provincială a Ungariei se formează la distanță de 5 ani după cedarea Banatului Ungariei, ce are loc în anul 1779!)
- *Zur Freundschaft* și *Zum guten Rath* din Varaždin-Croația.

Loja din Timișoara, după încorporarea Banatului la Ungaria, nu va avea o evoluție foarte

Mari Loji. După acest convent vor urma cele de la Brunswick (1775), Wiesbaden (1776), Leipzig (1777). La conventul de la Wiesbaden, SOT va reuși să respingă infiltrația iezeită.

¹⁵⁷ Abafi 1890–1899, V, 147–149.

¹⁵⁸ *Ibidem*, 149–150.

¹⁵⁹ Loja timișoreană este menționată pe lista lojelor subordonate Marii Loji Provinciale a Galiției și nu a Ungariei într-o lucrare anterioară a lui Ludwig Lewis [Abafi Lajos]: *Geschichte der Freimaurerei in Österreich und Ungarn* apărută la Leipzig în 1872 la p. 26 iar în lucrarea sa apărută ulterior, *Geschichte der Freimaurerei in Österreich-Ungarn*, 5 vol., Budapesta, 1890–1899, Vol. V, Budapesta, 1899, Loja timișoreană apare ca o lojă subordonată Marii Loji Provinciale a Ungariei, la p. 150. Aceste mențiuni sunt corecte, nefiind vorba de o confuzie sau contradicție, Abafi respectând derularea evenimentelor istorice.

¹⁵³ Wangermann 1971, 233.

¹⁵⁴ Abafi 1890–1899, III, 384.

¹⁵⁵ Abafi 1890–1899, V, 142–144.

¹⁵⁶ După conventul de la de la Kohlo din anul 1772, baronul von Hund va rămâne onorific Mare Maestru Provincial dar va fi înlocuit la conducerea SOT de ducele Ferdinand de Brunswick. Conventul de la Kohlo va marca restructurarea sistemului, lojile simbolice vor rămâne în obediența diferitelor

îndelungată. Își va relua neoficial activitatea în anul 1782 când Mare Maestru devine Friedrich Edler von Eckhard, lucrările lojei desfășurându-se după „sistemul Draskovich” (mai puțin pretențios față de SOT). Meritele cele mai mari pentru ieșirea din adormire a lojei le are Eckhard. La chemarea sa, cu ocazia primei ținute din 1782, membrii lojei îl vor alege maestru venerabil, Johann Georg Barth și Franz Heigl vor deveni supraveghetori, Engelbert Kirchgeher maestru de ceremonii, Franz Wreden orator și Joseph Ignat Müller trezorier. Din acest moment, prin schimbarea numelor conspirative, în evidențele interne vor figura astfel: Fridrich Edler von Eckhard – „*Anselmus*” (anterior figura „*Scipio*”); Barth – „*Pluto*” (anterior figura „*Temistocle*”); Wreden – „*Augustus*” (anterior figura „*Cato*”) ¹⁶⁰.

După analiza noii liste a membrilor lojei prezentată de istoricul Abafi în articolul său din anul 1884, comparativ cu prima listă din anul 1776, vom observa în anul 1782 dispariția unor membrii importanți ai aristocrației cum ar fi contele Wenzel Ferdinand Cajetan von Sauer, apariția unor noi membrii cu gradul de calfă cum ar fi vicarul Sorgenfrey Jakob dar și cu gradul de ucenic, cum ar fi: plutonierul Tóth, medicul Heigl din Bocșa Montană, Fülöp-Károly D’Ellevaux funcționar cameral, Barzellini – administratorul orezării din Starhemberg și alți locuitori din Timișoara ¹⁶¹.

Fülöp-Károly D’Elle Vaux fusese inițiat în masonerie în Loja *Zur Hoffnung* din Sombor în iarna dintre 1777–1778 ¹⁶². Va veni în Banat și va ocupa între anii 1783–1785 funcția de secretar cameral, devine ulterior consilier între 1795–1811 ¹⁶³. Împăratul Leopold al II-lea îi acordă în data de 18 noiembrie 1790 la Bratislava diploma de înnobilitare cu blazon (vezi **Fig. 16.**). Prin Fülöp-Károly d’Elle Vaux, nobilitatea și dreptul de purta blazonul distinctiv acordat, se transferă copiilor săi: Fülöp, János, László, Ferenc, Magdolna, Erzsébet, Éva, Johanna ¹⁶⁴.

Descrierea heraldică:

Scut francez modern, dreptunghiular, cu talpa în acoladă, scartelat: 1–4) pe roșu, trei stele de

aur, cu câte șase raze, dispuse 1:2; 2–3) pe albastru, un leu de argint, limbat și armat roșu, având coada bifurcată. Scutul, așezat cu vârful pe culmea unui deal verde, este timbrat de un coif de argint, căptușit roșu, cu grilele, lăntșorul și marginea de aur, tarat $\frac{3}{4}$ spre dreapta, din vârful căruia pornesc în jos, pe flancuri, lambrechini sub formă de frunze de acant, la dreapta aurii și roșii, la stânga argintii și albaștri. Coiful este surmontat de o coroană deschisă, cu trei fleuroane, de aur, încrustată cu perle și pietre prețioase. Cimier: un leu de argint, asemănător cu cel din scut, însă redat pe jumătate.

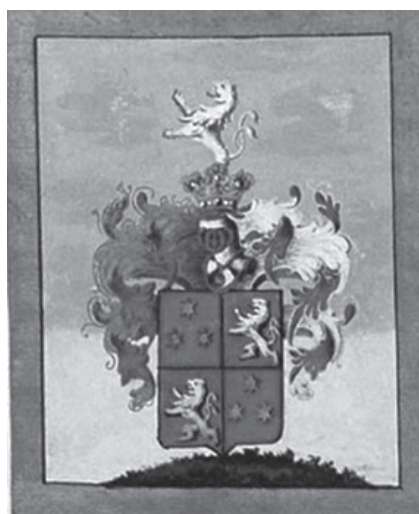

Fig. 16. Blazonul acordat lui Fülöp-Károly d’Elle Vaux de împăratul Leopold al II-lea în 1790 publicat în Cartea Regală nr.55/1790 la ff. 253–256, Acta generalia – 1790 – N°. 9099 (cu o miniatură reprezentând blazonul, la începutul textului).

Studiul heraldic al blazonului (stemei) consta în arta interpretării și clarificării simbolurilor, de a completa datele genealogice în reconstituirea istoricului familiilor nobile ¹⁶⁵. Heraldica, în esență este un limbaj figurativ ce utilizează simbolurile pentru înțelegerea aluziilor și alegoriilor ¹⁶⁶. Acest blazon, în aparență, nu are elemente evidente pentru trimitere directă la simbolistica uzitată de masoneria secolului al-XVIII-lea, așa cum sunt cele regăsite de exemplu pe amprenta sigilară a Lojei *Zu den 3 Weisse Lilien* din Timișoara (vezi **Fig. 2.**) sau a Lojei *Zum Goldenen Rad* din Eberau, Austria (vezi **Fig. 11.**). Stema acordată nobilului Fülöp-Károly d’Elle Vaux, membru al lojei timișorene din anul 1782 (**premergător înnobilării sale**), prezintă în mod discret semnătura “celor trei puncte” specifice masoneriei, redată mascat sub forma celor 3 stele

¹⁶⁰ Abafi 1896b, 400–401.

¹⁶¹ Istoricul maghiar va utiliza la întocmirea noului articol o altă listă regăsită în arhiva de la castelul Dég, datată anul 1782: “*Lista der F. M. Loge zu den 3 Lilien in Temesvár vom Jahre 1782. – Degh XVII. kötet 7. sz.*”, a se vedea Abafi 1884, partea I-a, 514–515.

¹⁶² Abafi 1890–1899, III, 183.

¹⁶³ Fallenbüchl 1972, 347–348.

¹⁶⁴ MOL, *Diploma de înnobilitare cu blazon* publicată în Cartea Regală nr.55/1790 la ff. 253–256, Acta generalia – 1790 – N°. 9099 (cu o miniatură reprezentând blazonul, la începutul textului).

¹⁶⁵ Bascapè *et alii*, 1999, 25.

¹⁶⁶ *Ibidem*, 182.

hexagonale din cartierele 2; 3 ale scutului scartelat dispuse pe smalt roșu sub formă de triunghi echilateral așezat cu vârful în sus. Cele trei puncte aranjate sub formă de triunghi echilateral, sunt utilizate de obicei pentru prescurtare în masonerie (masonilor li se mai spune și „*Frați trei puncte*”), semnifică triunghiul just sau perfect, provin din tradiția calfelor evului mediu¹⁶⁷.

De obicei, în reprezentarea heraldică franceză, stelele apar cu cinci raze/vârfuri¹⁶⁸, iar în cea germană sunt figurate cu șase raze/vârfuri¹⁶⁹. Disponerea acestor mobile naturale (stele cu șase raze) sub formă de triunghi echilateral, este o altă trimitere discretă la simbolismul societăților inițiatice, cunoscut fiind faptul că hexagrama rezultă prin suprapunerea a două triunghiuri echilaterale. Ori, acest simbol, al hexagramei este adoptat în cazul sigiliului Lojei *Zu den 3 Weisse Lilien* din Timișoara. În privința triunghiului, nu exista simbol mai important ca semnificație sau ca utilizare a sa în multiple variante pentru masonerie. Triunghiul echilateral, văzut în lumina doctrinele ce-l folosesc drept simbol divin, semnifică atât creatorul dar și recipientul tuturor lucrurilor, ca fiind unul și același tot indivizibil, el însuși manifestându-se într-o infinitate de forme și atribute în acest univers vizibil¹⁷⁰. Așezat cu vârful în sus, triunghiul exprimă prima manifestare a binelui: nevoia de a vrea, nevoia de creștere, de dezvoltare, în ultimă instanță, de inițiere în marile taine ale vieții. Acest simbol apare pe peretele la Orient al Cabinetului de reflecție al Templului masonic¹⁷¹.

Nu avem o explicație clară a motivului real pentru care Fülöp-Károly d'Elle Vaux alege această compoziție cu o simbolistică specifică, în cazul stemei sale, cu atât mai mult cu cât stema (blazonul) acordată acestuia nu se integrează în categoria de armorial „vorbitor” (*armes parlantes*)¹⁷² neexistând corelarea compoziției scutului cu numele familiei înnobilate sau în categoria armorial *de funcție*¹⁷³. Confuzia familiei d'Elle Vaux originară din Pecs, înnobilită în anul 1790 cu familia

baronului de origine spaniolă, Carlos Diez d'Aux, se remarcă în lucrările mai multor autori. (de completat).

Activitatea Lojei *Zu den 3 Weisse Lilien* din Timișoara va primi un nou imbold în anul 1783, când au avut loc noi inițieri și crește numărul de membrii, mulți dintre ei având carieră militară (o parte dintre aceștia aparțineau Corpului Topografic al Armatei Imperiale, venit în Banat în acest an cu scopul cartografierii regiunii), alții fiind noii funcționari ai comitatelor bănățene. După plecarea Marelui Maestru Friedrich Edler von Eckhard la Subotica, va prelua conducerea lojei Wreden, inițial ca Maestru venerabil adjunct. La noile alegeri acesta a fost numit Mare Maestru în anul 1785, Eckhard a rămas Maestru venerabil adjunct, supraveghetori erau Gross și Walbrunn, Swoboda ocupa funcția de secretar, trezorier a rămas Müller iar maestru de ceremonii a ajuns Leopold Pehacker. Până la jumătatea anului 1785 au mai venit în lojă încă 23 de frați: Wegler Carol (*Confucius*), Aczél István (*Június*) – secretar general al comitatului Timiș, Benkhard Johann (*Socrate*¹⁷⁴), **Urik Johann/János** (*Diderot*) – procuror șef în comitatul Timiș, Larenz József (*Hilarius*), Thuma János (*Placidus*), Mehlan József (*Hypocrate*) – farmacist în armata imperială, Nicoletti Gundacker Franz (*Xenophon*) – colonel, **Veith Martin** (*Seneca*¹⁷⁵) – ofițer al Administrației Camerale Timiș, Orsáti Péter (*Livius*), Battaglio Martin Peter, Antal Franz (*Sulpitius*), **Tököly Péter** (*Cicero*) – prim perceptor fiscal în comitatul Cenad, Keresztúri József (*Plutarch*) – reprezentant imperial, Zierer Einő (*Spinoza*), Kostial Vicentio (*Huss*), Conte Barkóczy Ferenc (*Barnabas*) și Conte Illésházy István (*Sophonius*) – consilieri al Curții Imperiale din Viena, Seipp Keresztély Lajos (*Vespasianus*), Villius Carol (*Democrit*) – locotenent colonel al Corpului Topografic al Armatei Imperiale, Gayer Ferencz (*Anaxagoras*) – locotenent major din Statul Major, Corpul Topografic al Armatei Imperiale, Aigner Ferencz Adám (*Ethelred*) – locotenent major din Corpul Topografic al Armatei Imperiale, Winhard Vilmos – sublocotenent în Bratislava.

¹⁶⁷ Boucher 2006, 72.

¹⁶⁸ D'Eschavannes 1880, 107.

¹⁶⁹ Sturdza-Săucești 1974, 81.

¹⁷⁰ Mackey 1914, 800.

¹⁷¹ Unghera 2003, 93.

¹⁷² În cazul unui armorial vorbitor „fizic”, principala piesă a stemei poartă același nume cu cel al familiei, în cazul armorial vorbitor „abstract” piesele stemei fac trimiterea la numele familiei în mod enigmatic, vezi în: Strudza-Săucești, *op. cit.*, 141.

¹⁷³ Turnul, castelul și uneori cheile încrucișate erau folosite în armoriarele de funcție, semnificau curtea de justiție seniorială dar și descendența ereditară nobiliară.

¹⁷⁴ Pe lista lui Abafi Lajos referitoare la membrii lojei din anul 1776 îl regăsim cu acest nume masonic pe Siegfried Scherübel, administrator al rezervelor imperiale de grâu de la Moravița, vezi în Abafi 1890–1899, IV, 5 și în Abafi 1896b, 201.

¹⁷⁵ Sub numele conspirativ *Seneca* fusese cunoscut inițial Jozef Bohoniczki (comisar militar pentru alimentație), Mare Maestru al Lojei timișorene, premergător plecării sale la Liov, a se vedea prima listă a lui Abafi Lajos referitoare la membrii din anul 1776 din Abafi 1890–1899, IV, 4 și în Abafi 1896b, 200.

Consilierul regal Pichler David Tivadar va deveni și el membru al Lojei *Zu den 3 Weisse Lilien* în cea de-a doua jumătate a anului 1785, cunoscut sub pseudonimul „*Lycurgus*”. Sosit în Banat pentru îmbunătățirea serviciilor administrative ce aveau ca obiectiv principal stoparea și controlul epidemii de ciumă¹⁷⁶.

Fig. 17. Stema conferită prin diploma imperială din 11 septembrie 1765 notarului Urik Andreas și descendenților, originalul diplomei se află la SJAN Timiș, Fond Colecția de documente a Muzeului Banatului: dosar 174/1765

Procurorul șef al comitatului Timiș, Urik Johann/János era fiul cel mare al notarului originar din Makó, Urik András (Andreas), înnobilit de împărăteasa Maria Tereza. Prin diploma cu blazon conferită lui Urik András la Viena în data de 11 septembrie 1765, vor fi înnobilați și copiii acestuia rezultați din căsătoria sa cu Pruskay Erzsébet și anume: János, Ferencz-Antal, András, Sándor¹⁷⁷. Recunoașterea nobilității este promulgată în ședință publică de autoritățile de la Cenad în 28 iulie 1766¹⁷⁸. Blazonul familiei Urik nu prezintă elemente cu trimitere predilectă la simbolistica

¹⁷⁶ Abafi 1896b, Lajos, 401–403

¹⁷⁷ MOL, *Diploma de înnobilitare cu blazon* publicată în *Cartea Regală*, nr. 47/1765, p. 472 – 473, Acta generalia 1766, N°. 97 (cu o miniatură reprezentând blazonul, la începutul textului). Originalul diplomei se află la SJAN Timiș, Fond Colecția de documente a Muzeului Banatului: dosar 174/1765, *Diplomă de înnobilitare dată de împărăteasa Maria Terezia lui Andreas Urik, notar în Mako, soției și urmașilor săi*, f. 1 – 9.

¹⁷⁸ Kempelen ediție online.

societăților inițiatice. Face parte din categoria armoriarelor de funcție cu trimitere directă la ocupația celui înnobilit, pana argintie de scris din ghiara lebedei fiind edificatoare în acest sens.

Descriere heraldică:

Scut francez modern, dreptunghiular, cu talpa în acoladă, tăiat: 1) pe albastru, o lebedă de argint, ținând în gheara dreaptă o pană de scris, de același metal, așezată în pal; în cantoanele șefului, doi trandafiri de aur, butonați roșu; 2) pe aur, un leu roșu. Scutul, așezat cu vârful pe un pedestal de argint, este timbrat de un coif de argint, căptușit roșu, cu grilele, lăncișorul și marginea de aur, tarat $\frac{3}{4}$ spre dreapta, din vârful căruia pornesc în jos, pe flancuri, lambrechini sub formă de frunze de acant, la dreapta aurii și albaștri, la stânga argintii și roșii. Coiful este surmontat de o coroană deschisă, cu trei fleuroane, de aur, încrustată cu perle și pietre prețioase. Cimier: un dextroșer împlătoșat de argint, ținând o sabie de același metal, cu garda, mânerul și apărătoarea de pumn de aur.

Urik Johann/János cât și fratele său Ferencz, vor primi în Banat funcții importante în aparatul administrativ al noilor comitate (János va fi numit procuror adjunct în comitatul Timiș iar Ferencz va fi numit notar adjunct în comitatul Caraș). Tatăl lor, Urik Andras va activa după anul 1779 ca pretor în comitatul Caraș, prelevând inițiativele sau cerințele stringente ale autorităților comunale, pe care le transmitea conducerii administrației comitatense¹⁷⁹ sau, direct, Consiliului Locumtenețial Ungar și prin intermediul acestuia Cancelariei Aulice Ungare, fie Comandamentului Militar General al Banatului¹⁸⁰ iar prin intermediul acestuia Consiliului Aulic de Război în cazul problematicii teritoriului Graniței Militare Bănățene.

Veith Martin similar lui Fülöp-Károly d'ElleVaux va fi înnobilit ulterior apartenenței sale la masonerie. Privilegiul de înnobilitare este acordat de împăratul Francisc I la Viena în anul 1805 (**vezi Fig. 18.**), din textul diplomei reieșind motivele pentru care a fost înnobilit: *pentru merite deosebite în sevicul imperiului derulate pe parcursul unei perioade de 53 de ani de carieră în Banatul Timișan înainte de încorporarea la Ungaria, în calitatea sa de*

¹⁷⁹ SJAN Timiș, Fond Prefectura județului Severin, Inv.1776, Dosare (ani extremi 1776–1849): dosar 62/1819, *Raportul pretorului Andreas Urik privind prezentarea în fața adunării generale a cauzei lui Franciscus Hoffmann, Oravița, 11 ian 1819.*

¹⁸⁰ SJAN Timiș, Fond Prefectura județului Severin, Inv.1776, Dosare (ani extremi 1776–1849): dosar 5/1815, *Raportul pretorului Andreas Urik privind incursiunea turcilor în zona Moldova Nouă și măsurile luate, adresa comitatului către Comandamentul General Bănățean, 20–22 aprilie 1815.*

practicant districtual, apoi la oficiul scribilor, vice-prefect, perceptor, ulterior prefect districtual. După încorporarea Banatului a avut o deosebită activitate în administrația camerală timișană, aprovizionarea și întreținerea armatei limitanee cu turcii, s-a implicat cu mare pricepere și zel primind recunoașterea în decret imperial, apoi ca prefect al mai multor districte ca Vrsec, Szent. Miklos, Lugos, iarăși a slujit cu credință, pricepere și zel încât a meritat o medalie de aur, a promovat industria mătășii, a extirpat hoții din districtul Lugoj, a deschis pe che-tuială proprie minele de aur și argint din Gladna și alte servicii... („attentis et consideratis ... meritis ... quae idem curriculo quinquaginta trium annorum in banatu Temessiensi, et quidem ante factam eiusdem regno Hungáriáé incorporationem in qualitate districtualis practicantis, demum vero officii scribae, porro vicepraefecti, contraagentis item ac perceptoris, mox districtualis praefecti, facta vero incorporatione qua primarii rationum consultoris officináé rationariae Temesvariensis, belli et pacis tempore, praeter incumbens sibi munus onus quoque provinciális

Fig. 18. Privilegiul imperial din 31 mai 1805 lui Veith Martin și descendenților – f.1v (miniatura heraldică), originalul diplomei se află la SJAN Timiș, Fond Colecția de documente a Muzeului de Istorie și Etnografie Lugoj.

commissarii transennantem militiam providentis supportando, consignationes praeterea super intertentione vigiliarum in confiniis Turcicis existentium ea cum dexteritate conficiendo, ut in Signum altissimae complacentiae idem decreto mediante collaudari, sed et qua districtualis praefectus plurium districtuum, utpote Verschetziensis, Szent Miklosiensis, demum

Lugosiensis ea sedulitate et publici emolumento officium gerendo, ut ob testatum eximium zelum aureo numismate condecorari meruerit, in promovenda insuper serici cultura industriam, in extirpandis praedonibus in districtu Lugosiensi grassantibus efficacem operam adhibendo, denique zelum suum per fodinam auro argentoque mixtam ad possessionem Gladna comitatus Krassoviensi ingremiatam propriis expensis adaptam et exultam, in bonum publicum caeteroquin extendentem comprobando, prout alias ... exhibuit et impendit...”¹⁸¹.

Descrierea heraldică:

Scut francez modern, dreptunghiular, cu talpa în acoladă, tăiat de trei fascii: 1) pe aur, un grifon negru trecând, limbat roșu, ținând în gheara dreaptă anterioară un ciocan natural; 2) pe roșu, un brâu undat de argint; 3) pe negru, trei munți de argint, cei doi de pe flancuri sunt mai mici și cu câte trei vârfuluri, cel din mijloc mai înalt, cu șapte vârfuluri și surmontat de o flacăra roșie. Scutul, așezat cu vârful pe o tablă de șah cu carouri de culoare crem și cărămizii brăzdate de vinișoare purpurii, este timbrat de un coif de argint, căptușit purpuriu, cu grilele, lăncișorul și marginea de aur, tarat $\frac{3}{4}$ spre dreapta, din vârful căruia pornesc în jos, pe flancuri, lambrechini sub formă de frunze de acant, la dreapta aurii și negri, la stânga argintii și roșii. Coiful este surmontat de o coroană deschisă, cu trei fleuroane, de aur, încrustată cu trei rubine și trei safire. Cimier: un grifon negru, limbat roșu, redat pe jumătate și ținând în gheara dreaptă un ciocan asemănător cu cel din scut.

Blazonul acordat lui Veith Martin o dată cu privilegiul de înnobilitare este descris în limba latină în textul documentului mai sus menționat, dar și în lucrarea lui Áldásy Antal¹⁸²:

„Scutum videlicet militare erectum, ter fasciatum, superiore sui parte aureum, gradientem griphum nigrum, rostro patulo, lingua exerta, caudae sursum elevata, anteriorum dextro pede paululum elevato malleum deferentem exhibens, media parte rubeum, fascia argentea undulata insignitum, infima vero nigrum, tricipitem petram proferens, e cuius summo vertice flamma erumpere conspicitur. Scuto incumbit galea tornearia, coronata clatrataque seu aperta, purpura suffulta, auro reducta, torque

¹⁸¹ SJAN Timiș, Fond Colecția de documente a Muzeului de Istorie și Etnografie Lugoj: dosar 24/1805, Privilegiul de înnobilitare din 31 mai 1805 dat de împăratul Francisc II lui Martin Veith, consilier financiar al oficiului contabil al Administrației camerale Timișoara și urmașilor acestuia pentru serviciile aduse casei imperiale de-a lungul timpului, mss. original f.2 – f.2r. – f.3.

¹⁸² Áldásy 1941, 103.

ac monili circumducta, situ pro more ad dextram obliquo nobilibus propria, grifho scutario lumborumtenus emergente fastigiata, laciniis seu lemniscis hinc aureis et nigris, illinc vero argenteis et rubris, scuti latéra decenter ac venuste exornantibus.”

La prima vedere, există o simplă corelare între semnificația compoziției stemei și motivele pentru care i s-a acordat înnobilitarea (merite deosebite derulate pe parcursul a peste 5 decenii în slujba casei imperiale a Austriei, suprimarea activității periculoase a lotrilor, deschiderea pe cont propriu a exploatărilor miniere aurifere de la Gladna), reliefată prin următoarele elemente: steagul Austriei (fascia 2 ce taie scutul la mijloc), ciocanul ținut în gheara dreaptă de grifon (fascia 1 a scutului și cimier) și cei trei munți (fascia 3 a scutului).

Veith Martin similar lui Fülöp-Károly d’Elle Vaux, a intrat în rândurile noii nobilimi bănățene după inițierea sa în masonerie. Dacă în cazul nobilului d’Elle Vaux, stema acestuia încorporează în mod discret simboluri specifice societăților inițiatice, blazonul acordat lui Veith se remarcă în schimb prin evidențierea acestora. În definitiv, inițierea în ordinele și societățile discrete are la bază și în prezent studiul gradual al simbolurilor, ucenicul ce pășește pe calea inițierii va depune permanent eforturi „ciopliind și șlefuid piatra brută” ... folosind dalta și ciocanul. Preluată din confreriile constructorilor (sau masoneria operativă) uneltele zidarilor liberi vor primi mai târziu în masoneria speculativă conotații simbolice.

Ciocanul ținut în mâna dreaptă de ucenic, emblemă a muncii, semnifică puterea materială, voința, capacitatea de a depăși obstacolele, reprezentând elementul activ în raport cu dalta, elementul pasiv¹⁸³. Nu este foarte clară proveniența semnificației simbolice a ciocanului în masonerie, unii autori considerând că există o legătură directă cu zeul tunetului Thor, preoții acestuia folosind ciocanul la oficierea ritualurilor¹⁸⁴. În folclorul scandinav Thor era considerat unul dintre cei trei mari zei ai goșilor, zeu al tunetului, fulgerului, războiului, atributul acestuia fiind ciocanul purtat în mâna dreaptă, semn distinctiv al puterii sale absolute¹⁸⁵. Ciocanul ca atribut al puterii încredințate acestora, este utilizat pe parcursul lucrărilor desfășurate în interiorul lojei de Maestrul Venerabil și cei doi supraveghetori, fiind confecționat din lemn de culoare neagră¹⁸⁶.

Grifonul – mobilă heraldică himerică, îmbină

curajul leului și îndrăzneala vulturului, reprezentând astfel puterea ce îmbină forța cu agilitatea și rapiditatea¹⁸⁷ sau puterea cu inteligența¹⁸⁸. Este portretizat având corp de leu în partea din spate și de vultur în porțiunea din față și considerat gardian vigilent al căii spre mântuire sau spre „pomul vieții”¹⁸⁹. Chiar dacă nu are popularitatea dragonului în heraldică, grifonul este considerat paznicul comorilor ascunse și al aurului¹⁹⁰. Veith era deja inițiat la data compunerii stemei, alegerea predilectă pentru mobilele scutului nu este întâmplătoare în acest caz, blazonul său este în întregime un *blazon aluziv*¹⁹¹, prin mobilele sale heraldice posesorul ne transmite importanța pe care o acordă „comorilor” Austriei, al cărui paznic acerb se consideră. Legenda grifonului¹⁹² (amplasat în cimier și pe fascia 1 a scutului) combinată cu evenimentele reale derulate pe parcursul activității sale timp de 5 decenii în slujba imperiului, stă la baza armoriarului în discuție. În heraldică, cimierul reprezintă în mod alegoric o acțiune memorabilă, încă din cele mai vechi timpuri războinicii își așezau pe creștet obiecte fantastice pentru a părea mai amenințători în fața dușmanilor. Hercule purta capul leului omorât în peștera din Nemeea, descendentul său, Aventinus, păstrând aceeași podoabă de coif¹⁹³.

Grupul celor **trei (3)** munți de argint ce mobilează fascia **3** a scutului lui Veith, au trimitere directă la simbolistica specifică și numerologia cunoscută de inițiați, apartenenți ai societăților discrete din Banatul imperial. Cifra **3** apare inclusiv în denumirea lojei timișorene (*Zu Den 3 Weisse Lilien*), al cărui membru Veith devenise încă din anul 1783, premergător înnobilitării sale (ce are loc în anul 1805). Cifra **șapte (7)** regăsită subtil pe stema lui Veith, este asociată cu muntele mai înalt, poziționat la mijlocul grupului. Acest număr, **(7)**, aparține Maestrului, în masonerie se fac șapte pași ritualici în inițierea la gradul de *Mastru Mason*. La acest grad se ajunge după parcurgerea primelor două grade, cele de Ucenic și Calfă, urcând simbolic cele **trei (3)** trepte. La rândul lor, primele trei trepte sugerează scara fundamentală (*verticalitatea*) în ierarhia lojelor albastre, semnificând figurativ

¹⁸⁷ Genouillac 1868, 22._

¹⁸⁸ Oliver 2002, 44.

¹⁸⁹ Fontana 1994, 83.

¹⁹⁰ Slater 2010, 93.

¹⁹¹ Căzan 1996, 23.

¹⁹² Primele descrieri ale grifonului, creatură mitică provenită din Asia, apar în Grecia (secolul al 7-lea e.n.). Potrivit legendelor „grifonul lasă ascunse ouă de aur în hrube adânci, în pământ”, vezi în Mayor, Heaney 1993, 40–66.

¹⁹³ D’Eschavannes 1880, 198–199; Ghemeș 2016, 187.

¹⁸³ Ragon 1841, 132.

¹⁸⁴ Wirth 2006, 274; Mackey, *op. cit.*, 783.

¹⁸⁵ Olaus 1555, 100.

¹⁸⁶ Boucher, *op. cit.*, 28–29._

înălțarea către Lumină. Devenit Maestru, inițiatul poate pași pe cea de-a treia treaptă unde va întâlni cunoașterea (*Lumina*), iar dacă își înțelege menirea și datorită față de semenii, va reveni în lumea profană, pentru a transmite la rândul său Lumina primită¹⁹⁴. Veith face o trimitere directă la această alegorie, prin amplasarea flăcării roșii ce surmontează muntele cu 7 piscuri pe fascia 3 a scutului blazon.

Muntele simbolizează centrul și axul universului, în orice ascensiune spirituală dobândită prin purificare, locurile înalte au fost primele etape ale urcușului către piscuri, similar episodului biblic cu Moise primind Tablele legii pe muntele Sinai¹⁹⁵. Legătura cu originile Lojii *Zu Den 3 Weisse Lilien* sunt evidențiate prin acest grup de munți, ce apare atât pe blazonul lui Veith dar și pe oglindit pe ultima pagină a lucrării *Fragmente unbekannter Schriftsteller aus dem Alterthum* tipărite de Matthäus Josephus Heimerl la Timișoara în anul 1771 (cifra care pentru un inițiat poate semnifica o imagine în oglindă a numerelor ce o compun).

Masoneria va perpetua și va folosi în ritualurile sale *oglanda*, considerată un mijloc al cunoașterii de sine, amplasarea acestui obiect simbolic în camera de chibzuință pentru neofit, premergător inițierii, îi va conferi acestuia o reflectare complexă. Oglinda poate fi, în același timp, o manifestare a mândriei, dar și un atribut al Adevărului, semnul conștiinței veșnic treze. Perpetuând continuitatea propriei autenticități, oglinda a fost întotdeauna un bun instrument al cunoașterii de sine, un martor silențios al multiplelor stări sufletești¹⁹⁶.

Despre Veith Martin nu se cunosc mai multe detalii privind activitatea sa în cadrul lojei timișorene față de cele redată de Abafi¹⁹⁷. Scurte mențiuni documentare despre familia Veith apar în istoriografia maghiară în anul 1743¹⁹⁸. Istoricul Nagy Ivan va consemna familia în lucrarea sa referitoare la istoria familiilor nobile și genealogia acestora, intitulată „*Anuarul de istorie a familiei. Cu heraldică și tabele genealogice*”, apărută la Budapesta în anul 1899, însă va face și o mențiune foarte importantă: „*Veith Marton, diplomă din 31 mai 1805, acordată de Francisc I. la Viena, publicată în Comitatul Caraș pe 30 septembrie. În prezent (perioadă când Nagy lucra la anuar, aproximativ anul 1860!) familia nu mai există în comitatul Caraș*”¹⁹⁹.

Decretul prințului elector Karl Theodor al

Bavariei din 14 iulie 1785²⁰⁰ prin care se desființează *Asociația Iluminaților de Bavaria*, a avut la bază acuzațiile aduse șefului acesteia, Adam Weishaupt, de complotare împotriva statului prin proiecte subversive. Același tip de acuzație va fi adus organizațiilor masonice. Lovitura dată societăților secrete va avea consecință doar dispariția ordinului iluminaților, nu și a masoneriei. Cu toate că epoca lui Iosif al-II-lea a fost considerată perioada de strălucire a masonilor în imperiu, cei mai aleși și mai învățați bărbați din Viena fiind membrii ai lojelor, împăratul sprijinind mișcarea, înțelegând că au obiective comune (iluminismul și reformele)²⁰¹, totuși Iosif al II-lea va suprima, prin patent imperial, Ordinul Rozicrucienilor și Ordinul pseudomasonic al Strictei Observanțe la data de 11 decembrie 1785²⁰², iar masoneriei îi va impune de la acea dată condiții de funcționare foarte stricte.

Această măsură este luată ca urmare a înnăbușirii răscoalei lui Horea, Cloșca și Crișan ce a zguduit puternic rânduielile aristocrației, susținută fiind de francmasoneria europeană, presupunându-se că Horia însuși ar fi fost francmason și în această calitate ar fi fost primit de mai multe ori la împărat²⁰³. Potrivit noilor decrete imperiale va fi permisă doar funcționarea lojelor în marile orașe de reședință a țărilor componente ale imperiului, dar cel mult trei.

În orașele provinciale în care nu erau rezidenți ai administrației provinciale, activitatea lojelor a fost interzisă, legăturile lojelor la scară europeană fiind limitate²⁰⁴. După patenta din 11 decembrie 1785, în Ungaria și Croația s-a permis existența doar a 5 loje în Buda, Pesta, Agram, Karlstad și Petrovaradin. **Privind existența lojei din Petrovaradin, cercetările noastre recente întreprinse la Timișoara dovedesc însă cu totul altceva.** Astfel, Ordinul Consiliului Aulic de Război, transmis în data de 13 mai 1786 Comandamentului General Slavono-Bănățean din orașul Petrovaradin, se referă la dispoziția împăratului Iosif al II-lea **de a interzice** înființarea unei loje francmasonice în acest oraș sau în oricare altă localitate din teritoriul graniței militare din Slavonia și Banat.²⁰⁵ Administrația trebuia să nu tulbure cu nimic activitatea acestora²⁰⁶, însă toate lojele din provinciile imperiului erau în

²⁰⁰ Le Forestier 1914, p. 614.

²⁰¹ Abafi 1872, 23–24.

²⁰² Dülmen 1975, 89, 90.

²⁰³ Mihăilescu, *op. cit.*, 203.

²⁰⁴ Abafi 1872, 38.

²⁰⁵ SJAN Timis, *Fond Comandamentul General Bănățean*: pachet 48, dosar 20 din anul 1786, ff. 1–2.

²⁰⁶ Abafi 1890–1899, V, 155–157.

¹⁹⁴ Manea 2016a, 92.

¹⁹⁵ Benoist 1995, 61.

¹⁹⁶ Manea 2016a, 126–113.

¹⁹⁷ Abafi 1896b, 400–402.

¹⁹⁸ Baroti 1896–1904, 622.

¹⁹⁹ Nagy 1899, 130.

aceiași timp obligate să trimită listele cu membrii activi și să trimită rapoarte regulate cu activitatea lor²⁰⁷.

Pentru Loja *Zu Den 3 Weisse Lilien* din Timișoara, patentul imperial emis în decembrie 1785 de împăratul Iosif al II-lea, nu a produs efecte vizibile, deoarece loja chiar dacă își reluase activitatea în anul 1782 și membrii săi participau la întâlniri regionale, loja nu figura oficial reconstituită. Cu toate acestea, Abafi o include pe lista lojelor ce au intrat în componența Marii Loji Provinciale a Ungariei constituită în primăvara anului 1784²⁰⁸. În această perioadă „protectorul” lojei timișorene a fost președintele oficiului cameral baronul Orczy, acesta ocupa poziția de Mare Maestru al Lojei *Zur Grossmuth* din Pesta-Ungaria și Mare Maestru adjunct al Marii Loji Provinciale a Ungariei²⁰⁹.

În anul 1785 contele Karl Pálffy în calitate de Mare Maestru va cere date despre lojele din Pesta, Buda, Timișoara precum și ale altor loje din Ungaria superioară cunoscute doar cu numele. Aceasta a fost ultima măsură administrativă a Marii Loji provinciale a Ungariei luată în 16 decembrie 1785, ce își pierde importanța și rațiunea de a fi, după emiterea decretului lui Iosif al II-lea, fiecare dintre lojele membre descurcându-se pe plan local după posibilitățile fiecăreia. Rosicrucienii au continuat să susțină că patenta imperială dată de Iosif al II-lea la 11 decembrie 1785 se datora sistemului nefericit al celor ce practicau sistemul Drašković, în mare parte similar practicilor folosite și de Ordinul Iluminaților²¹⁰. Este dificil de reconstituit complexitatea cauzală ce a dus la emiterea acelei patente, cert este că balanța a înclinat spre aplicarea fără obstacole a politicii reformiste imperiale, apartenența masivă a aristocrației maghiare la lojele din provinciile unde se dorea implementarea reformelor făcând aproape imposibilă aplicarea lor reală.

După moartea lui Iosif al II-lea, Leopold al II-lea va fi de acord cu proiectul propus în anul 1790 de profesorul Joseph Ernst Mayer de la Universitatea din Viena pentru înființarea unei „alt fel de asociație secretă” (*Die Geheime Assoziation/Asociația Secretă Patriotică*) ce urma să supravegheze toată activitatea intelectuală și politică ale principalelor personalități ale statului, asociație necesară pentru continuarea reformelor începute de Iosif al II-lea.

În noua *Die Geheime Assoziation/Asociația Secretă Patriotică*, profesorul Heinrich Joseph

Wateroth (1756–1816) va deveni observatorul vieții economico-politice, profesorul Leopold Alois Hoffman (1760–1806) era responsabil cu scrierile și ziariștii iar profesorul Joseph Ernst Mayer (1757–1822) urma să supravegheze învățământul public²¹¹. Prin această asociație, monarhul Leopold al II-lea dorea, de fapt, punerea în practică a ideii sale de a folosi metode conspirative și nu instituțiile existente, pentru desăvârșirea centralizării statului, dar și de a slăbi puterea aristocrației maghiare. Practic, *Die Geheime Assoziation/Asociația Secretă Patriotică* va lua locul celorlalte asociații secrete suprimate și interzise prin decretul imperial din 1785. O măsură esențială de precauție față de oligarhiile aristocratice a fost **recrutarea unor elemente etnice** ce nu proveneau din rândurile acestora. *Die Geheime Assoziation/Asociația Secretă Patriotică* va fi formată din austrieci, sârbi, români, **dar nu maghiari**, având în vedere că orientarea sa era menită să slujească intereselor dinastice și împotriva aristocrației maghiare.

Cea mai clară dovadă a fost numirea la conducerea acestei asociații a austriacului fără origine nobilă, negustorul Franz Gotthardi. Fostului șef al poliției din Ofen (Pesta) i s-a facilitat accesul direct la împărat, asigurându-i-se o locuință chiar sub camera de lucru a monarhului, de ochii lumii, Gotthardi fiind numit consilier la Direcția Teatrului Imperial²¹². *Die Geheime Assoziation* avea ca unică obligație fidelitatea față de suveran, iar „toate celelalte asociații secrete trebuiau să fie denunțate autorităților iar, la nevoie, trebuiau combătute prin publicațiuni și alte măsuri mai drastice.”²¹³ Gotthardi va racola membrii marcanți din toate categoriile de înalți funcționari ai administrației imperiale, inclusiv nobili, păstrând regulile de bază ale societăților secrete: identitatea membrilor era cunoscută doar de superiorul ierarhic, practic membrii nu se cunoșteau între ei, corespondența era cifrată, iar pentru corespondență se foloseau hârtii, ceară și sigilii speciale. Reteaua lui Gotthardi se întindea în toată Ungaria și dincolo de Galiția.

Masoneria va fi și ea infiltrată, o parte dintre membrii acesteia fiind informatori pentru Gotthardi. Rapoartele de natură confidențială erau primite de Gottardi prin rețeaua sa de informatori precum ar fi: contele **József Haller**, soția generalului conte Ignaz Almásy, baroneasa Splényi, episcopi, avocații Samuel Kohlmayer și Mathias Protulepecz, căpitanul Bohus, locotenentul Szvetics, profesori universitari din Pesta: Franz

²⁰⁷ Șindilariu 2010, 33.

²⁰⁸ A se vedea nota 154.

²⁰⁹ Abafi 1896b, Lajos, 403–404

²¹⁰ Abafi 1890–1899, V, 157.

²¹¹ Schembor 2012, 17.

²¹² Silagi 1961, 40–41.

²¹³ Silagi, *op.cit.*, 38–65; Sturza 2013, 16–17.

Rausch și Julius Gabelhofer, canonicul Joseph Calovino, bibliotecarul palatinului Ungariei, pastorul protestant Johann Molnar, comerciantul Samuel Liedemann, librarul Ignaz Strohmayer, oficiali din Pesta: vicecomitele Joseph von Szily, primarul din Ofner, Johann von Margalics, comisarul provincial Joseph von Palocsay, notarul șef Matthäus von Rudics, angajați în poliție Anton Hoffmann și Franz Xaver Troll²¹⁴.

Joseph-Ignatz von Martinovici, provenind dintr-o familie de nobili de origine albaneză, veniți la sfârșitul secolului al XVII-lea în sudul Ungariei²¹⁵, profesor de fizică la Liov /Lemberg, va fi admis în masonerie în perioada în care activa acolo ca profesor²¹⁶. În anul 1783 ajunge membru în loja *Generozitatea /Zur Grossmuth /Nagyszívűséghez (Ad Magnanimitas)* din Pesta²¹⁷ și va fi racolat ca informator de către Gotthardi. Anterior intrării în masonerie, Martinovics devenise membru al Ordinului Iluminaților în care fusese inițiat la Paris, împreună cu contele Potocky în anul 1781²¹⁸. Informațiile transmise lui Gotthardi se vor referi, deopotrivă, la puținii membri ai Ordinului Iluminaților rămași în Buda și Lemberg, precum și la activitatea lojelor masonice la care Martinovics avea acces.

Doleanța lui Leopold al II-lea de a încuraja redeșteptarea naționalistă sârbă în detrimentul aristocrației maghiare, l-a transformat pe sârbul Martinovics în instrumentul perfect al Asociației Secrete Patriotice. La Cluj, persoana de legătură cu *Die Geheime Assoziation* era profesorul Ioan Piurariu Molnar, membru al lojei din Sibiu²¹⁹ iar pentru Bucovina a fost ales Vasile Balș, acceptat după ce Gotthardi și profesorul Mayer primiseră nu mai puțin de 20 de referate și recomandări favorabile de la înalți funcționari și informatori²²⁰. După anul 1792 iosefinismul s-a scindat în două componente, una de dreapta, a guvernanților și una de stânga, ocupând centrul filozofico-religios. Pentru a reduce la tăcere francmasoneria și pe cei suspectați de iacobinism, oamenii administrației au sporit represaliile, mobilizați fiind de ceea ce detestau mai mult, decât de cele cu care se declarau de acord²²¹.

După moartea lui Leopold al II-lea, succesorul și fiul său, împăratul Francisc al II-lea, va dispune dizolvarea Asociației Secrete Patriotice, în

condițiile în care această asociație era puternic atacată de aristocrație și cler. Însă, Gotthardi nu știa că Martinovici crease în interiorul Asociației Secrete o ramură radicală, ai cărei conspiratori acționau împotriva conceptelor pe care Gotthardi luptase să le combată: independența Ungariei față de celelalte componente ale imperiului și neaplicarea reformelor inițiate de Iosif al II-lea. Leopold al II-lea, din păcate, nu bănuise niciodată că asociația sa secretă ce trebuia să ajute la consolidarea statului, va da naștere unui curent radical inspirat de iacobinismul francez ce-l va avea exponent tocmai pe Martinovics. Această grupare de conspiratori conduși de Martinovics se folosise, de fapt, de legăturile atât din cadrul masoneriei dar și din cadrul nucleelor ce rămăseseră după dizolvarea oficială a Ordinului Iluminaților de Bavaria²²².

Dornic să se răzbune pe Francisc al II-lea, Martinovics se aliașe tradiționaliștilor maghiari, datorită unui pragmatism de circumstanță, gășind în aceștia un grup de opoziție antiimperială care dorea transformarea Ungariei într-o republică nobiliară, fără aristocrație și clerul înalt. Va înființa, în anul 1792, Directoriul Secret Maghiar și va încerca să grupeze opoziția maghiară îndreptată împotriva mării nobilimi în două organizații secrete, ce trebuiau să fie independente una de alta, și să funcționeze în paralel: Societatea Reformatoilor (compusă din nobili și intelectuali, de inspirație iluministă) și Asociația Libertate Egalitate (compusă din țărani și intelectuali). Va fi încondeiat de Curtea imperială ca „agent al subversiunii maghiare” arestat la începutul anului 1794 împreună cu 60 de membri ai Asociației Secrete Patriotice, printre care și baronul Riedel. În urma procesului deschis la Viena la 25 iulie 1794, va fi condamnat pentru organizarea unui complot împotriva Austriei și acte de subvesiune.

Martinovici și alți 18 acuzați au fost condamnați la moarte și decapitați, sentința fiind pusă în aplicare pe „câmpul mare de lângă Buda”. Baronul Riedel a fost condamnat la 60 de ani de detenție, alți acuzați fiind condamnați la ani grei de temniță. Atât Martinovics, cât și alte persoane condamnate la moarte în cadrul aceluși proces, vor deveni „mărtiri ai redeșteptării mișcării naționale maghiare”²²³.

După reprimarea mișcării iacobine, reacțiunea se întărește, francmasoneria va fi privită ca una dintre cele mai primejdioase organizații ce subminează autoritatea statului, iar, din anul 1795, va fi interzisă pe tot teritoriul imperiului.

²¹⁴ Silagi, *op. cit.*, 40–41.

²¹⁵ Vilmos 1921, 11.

²¹⁶ *Ibidem*, 247.

²¹⁷ Sturza, *op. cit.*, 17.

²¹⁸ Vilmos *op. cit.*, 249.

²¹⁹ Silagi, *op. cit.*, p. 135.

²²⁰ Prokopowitsch 1961, 274–278; Sturza, *op. cit.*, 20.

²²¹ William M. Johnsonn, *op. cit.*, p. 30.

²²² Reinalter 1981, 68;122.

²²³ Markov 1962, 493–512; Sturza, *op. cit.*, 23–24.

BIBLIOGRAFIE:

- Abafi 1872
Abafi [Abafi Lajos], *Geschichte der Freimaurerei in Österreich und Ungarn*, Leipzig (1872).
- Abafi 1884
Abafi Lajos, Titkos társulatok temesvárott a mult században (partea I-a și partea a II-a), în „*Történelmi Tár*”, Budapesta (1884), 513–593 și 730–740.
- Abafi 1896a
Abafi Lajos, *A Szabadkőműveség és az uralkodóház*, Budapesta (1896), ediție retipărită (2011), 5.
- Abafi 1896b
Abafi Lajos, *A szabadkőműveség története Magyarországon*, Publio Kiadó Kft, (1896).
- Abafi 1890–1899
Ludwig Abafi [Abafi Lajos], *Geschichte der Freimaurerei in Österreich-Ungarn*, 5 vol., Budapesta (1890–1899).
- Abafi 1900
Abafi Lajos, *A szabadkőműveség története Magyarországon*, Budapest (1900).
- Áldásy 1941
Áldásy Antal, *A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának címjegyzéke.II.Cimereslevelek*, Vol. VII. (1801–1825), Budapesta, 1941, p. 103.
- Allgemeine und General Reformation der gantzen weiten Welt. Beneben der Fama Fraternalitatis, Deß Löblichen Ordens des Rosenkreutzes / an alle Gelehrte und Häupter Europae geschrieben: Auch einer kurtzen Responion, von dem Herrn Haselmeyer gestellet / welcher deßwegen von den Jesuitern ist gefänglich eingezogen / und auff eine Galleren geschmiedet: Itzo öffentlich in Druck verfertiger/ und allen trewen Hertzen communiciret worden.*
(Lucreare cunoscută mai mult sub titlul de “Fama Fraternalitas”, scriere anonimă tipărită în 1614 la Cassel în tipografia lui Wilhelm Wessel)
- Aquilina 2008
Mike Aquilina, *Signs and Mysteries: Revealing Ancient Christian Symbols*, Our Sunday Visitor, Publishing Division (2008).
- Arneth 1858
Alfred Ritter von Arneth, *Prinz Eugen von Savoyen. Nach den handschriftlichen Quellen der kaiserlichen Archive*. vol. II, Wien (1858).
- Arneth 1867
Alfred Ritter von Arneth, *Maria Theresia und Joseph II: ihre Correspondenz sammt Briefen Joseph's an seinen Bruder Leopold*, Vol. II, Viena, 1867, pp.294–298.
- Arneth 1868
Alfred Ritter v. Arneth, *Maria Theresia und Josef II.*, Vol. III (August 1778 -1780), Viena (1868).
- Arneth 1881
Alfred Ritter v. Arneth, *Briefe der Kaiserin Maria Theresia an ihre Kinder und Freunde*, vol. 4, Viena (1881).
- Autexier 1998
Philippe A. Autexier, *Samuel von Brukenthal: ein halbes Jahrhundert maurerische Präsenz* (1998), publicată în ediție online în Freimaurerischen Forschungsgesellschaft „Quatuor Coronati“,
link: <http://www.netzwerk-freimaurerforschung.de/>
accesat în 07 mai 2017
- Baroti 1896–1904
Baroti Lajos, Adattár *Délmagyarország XVIII Századi Történetéhez* (Culegere de documente pentru istoria Ungariei de sud în secolul XVIII), XXVII Temesvár Varosa 1718–1753, Temesvár, 1896–1904, p. 622.
- Bascapè et alii, 1999
Giacomo Bascapè, Marcello del Piazzo con la cooperazione di Luigi Borgia, *Araldica pubblica e private medievale e moderna, Le variazioni degli stemmi comunali*, Roma (1999).
- Benoist 1995
Luc Benoist, *Semne, simboluri și mituri*, traducere de Smaranda Bădiliță, Ed. Humanitas, București (1995).
- Berindei 1997
Dan Berindei, *Români și francmasoneria în perioadele premodernă și modernă*, Ed. Enciclopedică, București (1997), 357–406.
- Berindei 2009
Dan Berindei, *Români și Francmasoneria*, Ed. Teșu, București (2009).
- Bocșan 1986
Nicolae Bocșan, *Contribuții la istoria iluminismului românesc*, Ed. Facla, Timișoara (1986).
- Bodea 2001
Cornelia Bodea, Confederația dunăreană un deziderat masonic, *Inorogul-Caiete Masonice*, Centrul Național de Studii Francmasonice, București (2001), 73–102.
- Bodea 2004
Cornelia Bodea, *Fața secretă a mișcării pașoptiste române*, Ed. Nestor, București (2004).
- Böhm 1867
Böhm Lénárt, *Dél-Magyarország vagy az ugynevezett Bánság külön történelme*, Vol. II, Pest, (1867).
- Böhm 1868
Böhm Lénárt, *Dél-Magyarország vagy az ugynevezett*

- Bánság külön történelme* (Istoria separată a Ungariei de Sud sau așa denumitului Banat), Vol. II, Editura Unrich Gusztav, Budapesta (1868).
- Borovszky 1905
Borovszky Samu, *Magyarország Vármegyéi és Városai. Temes vármegye*, Budapesta, 1905, pp. 401–402
- Borovszky 1906
Borovszky Samu, *Magyarország Vármegyéi és Városai, Hont vármegye és selmeczbánya sz. kir. Város*, Budapest, (1906).
- Boucher 2006
Jules Boucher, *Simbolurile francmasoneriei*, trad. în limba română de Cristina Săvoiu, Ed.Rao, București (2006).
- Căzan 1996
Ileana Căzan, *Imaginar și simbol în heraldica medievală*, Silex-Casă de editură, presă și impresariat, București (1996).
- Chindriș 1998
Ioan Chindriș, *Horea și masoneria?*, în *AIIC (Anuarul Institutului de Istorie Cluj-Napoca)*, Nr. XXXVII / Anul 1998, București, 291–301.
- Cosma 2010
Mihaela Cosma, *Iluminism și masonerie la sași. Proiectul primului cabinet de lectură din Transilvania în Masoneria în Transilvania. Repere istorice*, Ediția a III-a amplificată și revizuită, coordonator Tudor Sălăgean, Marius Eppel, Ed. Argonaut, Cluj-Napoca (2010), 47.
- D'Eschavannes 1880
Jouffroy D'Eschavannes, *Traité complet de la science du blason*, Paris (1880).
- Dörner 2008
Anton E. Dörner, *Statutul juridic al Transilvaniei, în Istoria Transilvaniei, Vol. III (de la 1711 până la 1918)*, coordonatori Ioan Aurel Pop, Thomas Năgler, Magyari András, Academia Română, Centrul de Studii transilvane, Cluj-Napoca (2008), 15.
- Dülmen 1975
Richard van Dülmen, *Der Geheimbund der Illuminaten*, Frommann-Holzboog, Stuttgart-Bad Cannstatt, 1975, p. 89, p. 90.
- Ebert CD
Jens-Florian Ebert, *Die Österreichischen Generäle 1792–1815*,
CD-rom: www.militairbibliothek.de/html/oesterr_generale.html
- Elemér 1936
Jancsó Elemér, *A magyar szabadkőművesség irodalmi és művelődéstörténeti szerepe a XVIII.században*, Cluj (1936).
- Ehrler 2006
Johann Jakob Ehrler, *Banatul de la origini până acum*, Editura de Vest, Timișoara (2006).
- Engels 1906
Leopold Engels, *Geschichte des Illuminaten Ordens. Ein Beitrag zur Geschichte Bayerns*, Hugo Bermühler Verlag, Berlin (1906).
- Ersch, Gruber 1818
Johann Samuel Ersch, J. G. Gruber, *Allgemeine Encyclopädie der Wissenschaften und Künste in alphabetischer Folge von genannten Schriftstellern*, Vol. 27, 1818, p. 349
- Fallenbüchl 1972
Fallenbüchl Zoltán, *A Magyar Kamara tisztviselői II. Józseftől a polgári forradalomig, 1780–1848* în *Levéltári Közlemények*, Nr. 43, Akadémiai Kiadó, Budapesta (1972), 347–348.
- Feneșan 1996
Costin Feneșan, *Cnezi și obercnezi în Banatul Imperial 1716–1778*, Ed. Academiei Române, București (1996).
- Feneșan 1997
Costin Feneșan, *Administrație și fiscalitate în Banatul Imperial*, Ed. de Vest, Timișoara (1997).
- Feneșan 2001
Costin Feneșan, *A doua călătorie a împăratului Iosif al II-lea în Banat (1770)*, în *Analele Banatului SN, Arheologie-Istorie*, IX, Timișoara (2001), 437–454.
- Fontana 1994
David Fontana, *The Secret Language of Symbols: A Visual Key to Symbols and Their Meanings*, Chronicle Books, San Francisco (1994).
- Le Forestier
René Le Forestier, *Les Illuminés de Bavière et la franc-maçonnerie allemande*, Hachette, Paris (1914).
- Fragmente unbekannter Schriftsteller aus dem Alterthum*
Fragmente unbekannter Schriftsteller aus dem Alterthum (Fragmente din scriitori necunoscuți din antichitate) lucrare tipărită de Mathäus Josephus Heimerl, Timișoara, 1771, obținută prin amabilitatea Österreichischen Nationalbibliothek din Viena, aflată actualmente în custodia acestei instituții.
- Georgescu 2011
Adrian Georgescu, *Din istoria francmasoneriei sibiene: Loja St. Andreas zu den drei Seeblättern* în *Colecția de obiecte masonice a Muzeului Național Brukenthal-Catalog*, Sibiu (2011), 7–18.
- Gerlach 2007
Karlheinz Gerlach, *Die Freimaurer im Alten Preußen 1738–1806. Die Logen zwischen mittlerer Oder und Niederrhein*. Partea 1-a (Die Logen in Berlin), Studienverlag, Innsbruck (2014).

- Genouillac 1868
Gourdon de Genouillac, *Les Mystères du blason, de la noblesse et de la féodalité. Curiosités. Bizareries et singularités*, Paris, E.Dentu, 1868, p. 22.
- Ghemeș 2016
Patricia Ghemeș (Manea), *Din lumea elitelor bănățene. Diploma și simbolistica blazonului acordat protopopului Constantin Athanasievics în Tibiscum, S.N.*, Nr. 6, Caransebes (2016), 179–189.
- Glăvan 2011
Ciprian Glăvan, „Premisele, geneza și evoluția presei de limbă germană din Banat între anii 1771–1867”, în „Analele Banatului” SN, Arheologie-Istorie, XIX, Timișoara (2011), 361.
- Godley 1921
A.D.Godley, colecția The LOEB Classical Library, London, W.Heinemann, 1921, pp. 391–399.
- Haus-, Hof- und Staatsarchiv 1824
Acten des kais. und kgl. Haus-, Hof- und Staatsarchivs, Wien: *Wißgrill, Schauplatz des niederösterreichischen Adels*, Bd. V, Wien 1824, S. 216 ff
- Hochedlinger 2003
Michael Hochedlinger, *Austria's Wars of Emergence, 1683 -1797*, Ed. Longman, Londra (2003).
- Iannello 2013
Fausto Iannello, *Jasconius rivelato. Studio comparativo del simbolismo religioso dell' "isola-balena" nella Navigatio sancti Brendani*, Biblioteca de studii istorico-religioase, vol.9, Edizioni dell'Orso, Alessandria (2013), pp. XXI + 638.
- Jászberényi 2005
Jászberényi József, *A magyarországi szabadkőműveség története*. Budapest (2005)
- Jordan 1967
Sonja Jordan, *Die kaiserliche Wirtschaftspolitik im Banat im 18. Jahrhundert*, München (1967).
- Johnson 2000
William M. Johnson, *Spiritul Vienei, o istorie intelectuală și socială 1848–1938*, Ed. Polirom, Iași, 2000, p. 28.
- Kakucs 2016
Kakucs Lajos, Contribuții la istoria francmasoneriei din Banat, în *Analele Banatului, S.N.*, XXIV, Timișoara (2016), 467–494.
- Kempelen ediție online
Kempelen Béla, *Magyar nemes családok* (Familii nobiliare maghiare), vol. X, Editura Krill Károly, Budapest, 1915 și ediție digitalizată, Link: <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Kempelen-kempelen-bela-magyar-nemes-csaladok-1/10-kotet-12A65/urik-15113/> (accesat în 20 aprilie 2016).
- Kodek 2011
Günter K. Kodek, *Von der Alchemie zur Aufklärung. Chronik der Freimaurerei in Österreich und den Habsburgischen Erbländen 1717–1867*, Wien, Löcker, (2011).
- Krivanec 1975
Ernest Krivanec, Die Loge Aux Trois Canons in Wien (1742–1743), *Quatuor-Coronati-Jahrbuch*, Nr. 12 (1975), 98–102.
- Krivanec 1983
Krivanec Ernest, Die Anfänge der Freimaurerei in Österreich, p. 189, material publicat în cartea autorului Reinalter Helmut, *Freimaurer und Geheimbünde im 18. Jahrhundert in Mitteleuropa*. Izd. Suhrkamp (1983).
- Lendvai 1905
Lendvai Miklós, *Temes vármegye nemes családjai*, Vol. III., Timișoara, (1905)
- Lenning 1900
Lenning C., *Allgemeines Handbuch der Freimaurerei*, Vol. I, ediția a III-a, Max Hesse's Verlag, Leipzig (1900).
- Lennhoff et alli 2003
Eugen Lennhoff, Oskar Posner, Dieter A. Binder: *Internationales Freimaurerlexikon, Überarbeitete und erweiterte Neuauflage der Ausgabe von 1932*, München (2003).
- Lewis 1872
Dr. Ludwig Lewis, *Geschichte der Freimaurerei in Österreich und Ungarn*, Ed.a II-a, Vollrath, Leipzig (1872).
- Mackey 1914
Albert G. Mackey, *An Encyclopedia of Freemasonry and Its Kindred Sciences*, Vol. I., The Masonic History Company, New York and London (1914).
- Manea 2016a
Patricia Manea, *Palatul familiei nobiliare Athanasievici Bejan. Atlas de geometrie sacră*, Ed.Nestor, București (2016).
- Manea 2016b
Patricia Manea, Dincolo de zidul uitării. Din istoria masoneriei lugojene în secolul al XVIII-lea, publicat online în *Ziarul Actualitatea, secțiunea Cultură*, 11.05.2016
Link: <http://www.ziarulactualitatea.ro/dincolo-de-zidul-uitarii-din-istoria-masoneriei-lugojene-in-secolul-al-xviii-lea/>
- Manea 2017
Patricia Manea, Nobilimea bănățeană în secolele XVI-XVIII. Familia conților de Soro în “*Administrație Românească Arădeană*”, Vol. XII, Arad (2017), 16–57.

- Marjanucz 2015
László Marjanucz, Administrație, colonizări și culturi în vremea comitatelor, în *Istoria Banatului-Studii privind particularitățile unei regiuni transfrontaliere*, Ed. Academiei Române, București (2015).
- Markov 1962
Walter Markov, I giacobini dei paesi asburgici, în *Studi storici*, Nr. III, anno 1962, 493–512.
- Mayor, Heaney 1993
Adrienne Mayor, Michael Heaney, „Griffins and Arimaspeans” în “Folklore, The Jurnal of the Folklore Society”, Vol. 104, Nr. 1/2, Taylor & Francis, Ltd., Londra (1993), 40–66.
- Mensing 1978
Wilhelm Mensing, Der Illuminismus auf dem Freimaurer-Konvent in Wilhelmsbad vom 14.07. bis zum 01.09.1782, în *Zeitschrift für Bayerische Landesgeschichte (ZBLG)*, Nr. 41/1978, Munchen (1978), 271–292.
- Meier 2007
Brigitte Meier, *Friedrich Wilhelm II. König von Preussen (1744–1797): ein Leben zwischen Rokoko und Revolution*, Regensburg (2007).
- Mihăilescu 2001
Ștefania Mihăilescu, Liberalismul maghiar și francmasoneria în Transilvania până la 1918, *Inorogul-Caiete masonice*, Vol. I, Nr. 1, Centrul Național de Studii Francmasonice București (2001), 241 – 274.
- Mileker 1886
Felix Mileker în *Geschichte der Kön. Freistadt Werschetz: Herausgegeben aus Anlaß des 1000 jährigen Bestandes von Ungarn vom Munizipal-Ausschusse der Königl.*, vol.I, Moritz Rath's Commissions-Verlag, Budapesta, 1886, p. 210.
- MOL
Magyar Országos Leveltar
- Mužić 2000
Ivan Mužić, *Masonstvo u Hrvata*, Laus, Split (2000). pp. 12–13
- Nagy 1899
Nagy Ivan, *Családtörténeti értesítő, Czimerekkel és leszármazási táblákkal*, Vol. 12, Budapesta (1899).
- Neumann 2010.
Victor Neumann, Francmasoneria speculativă în Europa Luminilor, în *Trivium*, Anul II, Nr. 3, Iași (2010), 437.
- Nestorescu Bălcești 1993
Horia Nestorescu Bălcești, *Ordinul Masonic Român*, Ed. Șansa, București (1993), 43.
- Nestorescu Bălcești 2005
Horia Nestorescu Bălcești, *Enciclopedia ilustrată a francmasoneriei din România*, 3 vol., Ed. Phobos, București (2005), p. 167.
- Neumann 2015
Victor Neumann, Iosefism și iosefinism sau reformele modernizatoare în volumul “*Istoria Banatului-Studii privind particularitățile unei regiuni transfrontaliere*”, coordonat de V.Neumann, Ed. Academiei Române, București (2015).
- Olaus 1555
Olaus Magnus [Olof Månsson], *Historia de Gentibus Septentrionalibus*, Roma (1555).
- Oliver 2002
Stefan Oliver, *Introduction to Heraldry*, David & Charles, ediția 2002.
- Petri 1991
Anton Peter Petri, Die freimaurerlodge Zu Den 3 Weisse Lilien in Temeschburg in “*Neue Banater Bücherei*”, Mühldorf Inn (1991).
- Petri 1992
Anton Peter Petri, *Biographisches Lexicon des Banater Deuschthums*, Th.Breit Druck +Verlag GmbH, Marquartstein, (1992).
- Prokopowitsch 1961
Erich Prokopowitsch, Die Wiener „Geheime Assoziation“ und Balsch, în *Südost-Forschungen*, nr. 20 (1961), 274–278.
- Ragon 1841
J.M. Ragon, *Cours philosophique et interprétatif des initiations anciennes et modernes*, Paris, 1841, p. 132
- Reinalter 1981
Helmuth Reinalter, *Der Jakobinismus in Mitteleuropa*, Kohlhammer, Stuttgart, 1981
- Rüdiger 1994–1995
Rüdiger Schmitt, *Deioces*, în “*Encyclopaedia Iranica*”, vol.VII/fascicol 3, Costa Mesa, (1994 -1995), 226–227.
- Sălăgean 2010
Tudor Sălăgean, Repere pentru o istorie a francmasoneriei în Transilvania în epoca modernă în *Tara Bârsei. Revistă de cultură*, Nr. 9, Brașov (2010), 214–221.
- Sédir 1932
Paul Sédir, *Histoire et Doctrines des Rose-Croix, cap.III-Les documents fondamentaux des Rose-Croix*, Bibliothèque des Amitiés Spirituelles à Bihorel (1932).
- Schembor 2012
Friedrich Wilhelm Schembor, *Franzosen in Wien: Einwanderer und Besatzer. Französische Revolution und napoleonische Besatzung in den österreichischen Polizeiakten*, Bochum, Abbildungen (2012).

Schlag 2003

Gerald Schlag, A monyorókeréki „az arany kerékhez” szabadkőműves páholy 1776 és 1786 között în *„Egy emberöltő Kőszeg szabad királyi város levéltárában; Tanulmányok Bariska István 60 születésnapjára”*, Szombathely, 2003, 277–295

Schlag republicat în limba germană 2003

Gerald Schlag republicat în limba germană: *Die Freimaurerloge „Zum goldenen Rad” in Eberau 1775 – 1786 (Istoria Lojei Roata de aur din orașul Eberau, între anii 1776–1786.)*, p. 109 în *„Burgenländische Heimatblätter”* Nr. 66, Eisenstadt (2004), 94–115.

Schwager 1933

Schwager H Jozsef, A szabadkőművesség első nyoma lúgoson în *„Krassó-Szörény Lapok”*, nr. LV, 25 martie 1933, p. 3.

Schünemann 1933

Konrad Schünemann, *Die wirtschaftspolitik Josephs II. In der Zeit seiner Mitregentschaft*, în *„Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung”* (MIÖG), Vol. 47 (1933), pp. 13–57.

SJAN Arad

Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Arad

SJAN Timiș

Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Timiș.

Silagi 1961

Denis Silagi, *Ungarn und der geheime Mitarbeiterkreis Kaiser Leopolds II*, München (1961).

Siebmacher 1893

J. Siebmacher, *Grosses und allgemeines Wappenbuch des Adels von Ungarn, sammt den Nebenländern der St. Stephans-Krone*, Nürnberg (1893), planșa 114.

Slater 2010

Stephen Slater, *The complete book of heraldry. An international history of heraldry and its contemporary uses*, Hermes House, London, (2010)

Speculum Sopicum Rhodo-Stauroticeum

Lucrare în manuscris a Ordinului Rosicrucian apărută în anul 1618. Autorul se semnează cu pseudonimul Teophilus Schweighardt Constantiens.

Sturza 2013

Mihai Dimitrie Sturza, *Un baron reformator: Vasile Balș în Rușii, masonii, mareșalul și alte răspântii ale istoriografiei românești*, București (2013).

Sturdza-Săucești 1974

M. Sturdza-Săucești, *Heraldica. Tratat tehnic*, Ed. Științifică, București (1974).

Szentkláray 1879

Szentkláray Jenő, *Száz év Dél-Magyarország újabb történetéből 1779*, Temesvair Csanáid-Egyházmegyei Könyvnyomda (1879).

Șindilariu 2004

Thomas Șindilariu, *Karrierestart und Freimaurerei bei Samuel von Brukenenthal. Eine offene Frage der Brukenenthalforschung*, în *„Transilvania”* (2004), Vol. 1, 44–47 și varianta tradusă în limba română sub titlul Rolul francmasoneriei în începuturile carierei lui Samuel von Brukenenthal. O necunoscută în biografia sa, în volumul *In honorem Gernot Nussbächer* coord.: Daniel Nazare, Ruxandra Nazare, Bogdan Popovici, Brașov (2004), 309–313.

Șindilariu 2010

Thomas Șindilariu, O încercare de a depăși segregarea pe stări a societății și un impuls pentru istoriografia critică a Transilvaniei: Loja francmasonică St.Andreas zu den drei seeblättern din Sibiu, în *Masoneria în Transilvania. Repere istorice*, Ediția a III-a amplificată și revizuită, coordonator Tudor Sălăgean, Marius Eppel, Ed. Argonaut, Cluj-Napoca (2010).

Șindilariu 2011a

Thomas Șindilariu, *Iluminism și francmasonerie la Brașov. Loja „La cele trei coloane”*, material prezentat în cadrul *Sesiunii Științifice de comunicări „Țara Bârsei” / 19–20 mai 2011* și publicat în *Tara Barsei. Revistă de cultură*, an 10 (21), Nr. 10, Brașov (2011), 34–38.

Șindilariu 2011b

Thomas Șindilariu, *Freimaurer in Siebenbürgen. 1749–1790. Die Loge „St. Andreas zu den drei Seeblättern” in Hermannstadt (1767–1790). Ihre Rolle in Gesellschaft, Kultur und Politik Siebenbürgens*, Aldus Verlag/Arbeitskreis für Siebenbürgische Landeskunde (Veröffentlichungen von Studium Transylvanicum 7), Kronstadt, Heidelberg (2011).

Șipoș 2002–2003

Șipoș Ibolya, *Încorporarea Banatului la Ungaria*, în *Analele Banatului Arheologie-Istorie*, S.N. X-XI 2002–2003, 383–433.

Taylor 2000

A.J.P. Taylor, *Monarhia Habsburgică 1809–1918. O istorie a Imperiului Austriac și a Austro-Ungariei*, trad. Cornelia Bucur, Ed. Allfa, București (2000).

Țintă 1970

Aurel Țintă, *Colonizari forțate de refugiați spanioli și italieni în Banat 1716 – 1740 în Studii de Istorie a Banatului*, Vol. II., Timișoara (1970), 111–139.

Ungherea 2003

Olimpian Ungherea, *Misterele templului masonic*, Ed. Phobos, 2003, p. 93

Vanicek 1875

Fr. Vanicek, *Specialgeschichte der Militärgrenze aus Originalquellen und Quellenwerken geschöpft*, Vol. II.,

Kaiserlich-Königlichen Hof-und Staatsdruckerei, Vienna, 1875, pp. 488–512.

Varga 2010

Varga Attila, Dincolo de zidul suspiciunii. Francmasoneria maghiară: trecut, prezent, viitor în *Masoneria în Transilvania. Repere istorice*, Ediția a III-a amplificată și revizuită, coordonator Tudor Sălăgean, Marius Eppel, Ed.Argonaut, Cluj-Napoca (2010), 90–116.

Verzeichnis sämtlicher innern Ordensbrüder der Strikten Observanz, Oldenburg (1846).

Vilmos 1921

Fraknói Vilmos, *Martinovics élete*, Budapesta (1921).

Vita sancti Brendani

Vita sancti Brendani, Universiteitsbibliotheek, Gent, mss. 401, ff. 1r–21v.

Vita sancti Brendani abbatis

Vita sancti Brendani abbatis British Library, London, ms 36736.

Vita sanctissimi confessoris Christi Brendani

Vita sanctissimi confessoris Christi Brendani, Alençon, Bibliothèque municipale, ms. 14 și *Vita sanctissimi confessoris Christi Brandani*, München, Bayerische Staatsbibliothek, Colecția *Codices latini monacenses* ms. 17139.

Voigts 1849

Friedrich Voigts, Die Loge aux trois Canons in Wien, *Freimaurer-Zeitung*, An apariție III, Nr. 27/iulie (1849) Leipzig, 209–216.

Zieglauer 1874

Friedrich von Zieglauer, Geschichte de Freimaurerloge St.Andreas zu den drei Seeblättern in Hermannstadt (1767–1790) în *Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde*, Neue Folge, Vol XII, Sibiu (1874), 446–592.

Yates 1998

Frances A.Yates, *Iluminismul Rozicrucian*, trad. din engleză Petru Creția, Ed.Humanitas, București (1998). p. 58.

Wangermann 1971

Ernst Wangermann, *Josephiner, Leopoldiner und Jakobiner*, în “Helmut Reinalter, Hg., Jakobiner in Mitteleuropa“, Innsbruck (1971).

WD 1778

“Wienerisches Diarium” din 24 iunie 1778.

Williams 1908

Henry Smith Williams, *The Historians' History of the World: a comprehensive narrative of the rise and development of nations as recorded by the great writers of all ages*, Londra (1908), 624–625.

Wirth 2006

Oswald Wirth, *La Franc-Maçonnerie rendue intelligible à ses adeptes*, Paris, 1894, ediția tradusă în limba română de Cristina Săvoiu, Ed.Rao, București, 2006, p. 274

Wolf 1855

Dr. Adam Wolf, *Österreich Unter Maria Theresia*, Verlag Carl Gerold's Sohn, Viena (1855).

Wurzbach 1858

Constantin von Wurzbach, Drašković von Trakošćian, Joseph Kasimir Graf, în *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Österreich* 3, Wien (1858), 379–380.

